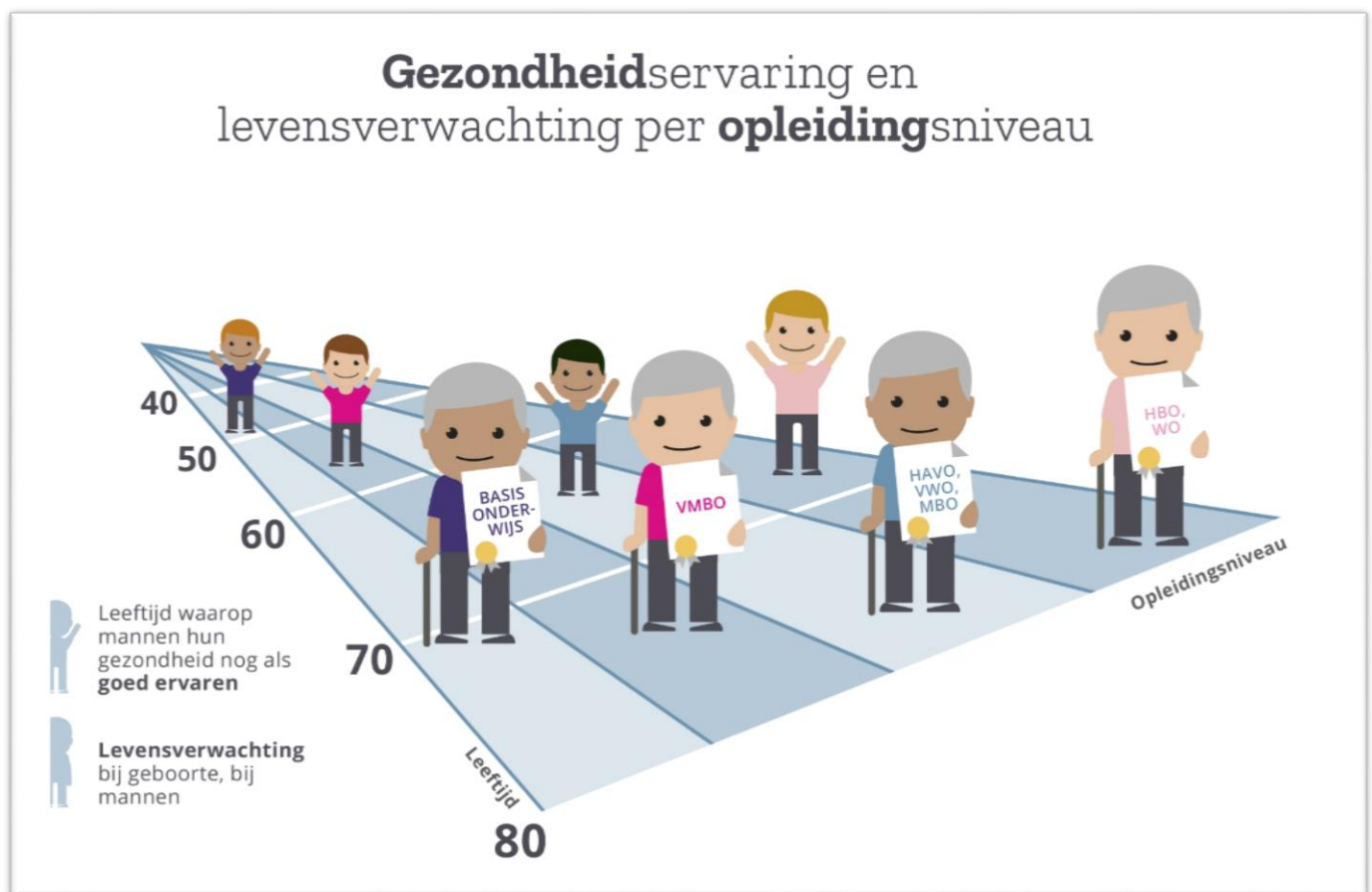

Jaarplan Pharos 2020

Vastgesteld door de directie op 19 september 2019

Goedgekeurd door de Raad van Toezicht op 25 september 2019

Inhoud

1.	Inleiding.....	4
2.	Stimuleringsprogramma Lokale aanpak gezondheidsachterstanden Gezond in.....	8
3.	Preventie en zorg chronische aandoeningen	13
4.	Gezond opgroeien.....	19
5.	eHealth4all	25
6.	Versterken eigen regie	28
7.	Ouderen en gezondheid.....	33
8.	Gezondheid asielzoekers en vluchtelingen.....	36
9.	Vrouwelijke Genitale Verminking.....	41
10.	Samenwerking RIVM Centrum Gezond Leven (CGL) en thema-instituten.....	45
11.	Kennis en informatieoverdracht.....	47

1. Inleiding

Voor u ligt het jaarplan 2020 van Pharos, het landelijk Expertisecentrum Gezondheidsverschillen.

Dit jaarplan bevat een overzicht van de activiteiten en beoogde resultaten die wij in 2020 vanuit onze instellingssubsidie voor het Ministerie van VWS wensen te realiseren.

Het jaarplan is gebaseerd op het Strategisch beleid 2016-2020 van Pharos en sluit aan bij het subsidiekader van het ministerie van VWS en bij het gezamenlijk werkplan van de samenwerkende thema-instituten (LOT) en het RIVM Centrum Gezond Leven (CGL).

Pharos zet ook in 2020 kennis in met het oog op haar missie: gezondheid en kwaliteit van zorg voor iedereen. We zetten ons in om de grote gezondheidsverschillen te verminderen en de kwaliteit, effectiviteit en toegankelijkheid van gezondheidszorg voor laagopgeleiden en migranten duurzaam te verbeteren. We voelen ons in onze missie gesterkt door de focus van de Landelijke Nota Gezondheidsbeleid 2020-2024 en de centrale missie voor het vernieuwde Topsectorenbeleid. Verderop lichten we deze toe en waarom zij een extra boost kunnen geven.

Gezondheid is op de eerste plaats van belang voor de kwaliteit van leven en het welbevinden van mensen zelf. Gezondheid is een belangrijke voorwaarde voor sociale inclusie, stelt mensen in staat om mee te kunnen doen en hun talenten te benutten. De grote verschillen in gezondheid tussen hoog- en laagopgeleiden in Nederland dragen bij aan de maatschappelijke tweedeling. Terugdringen daarvan is van groot belang voor de vitaliteit van de samenleving, participatie van inwoners, de economie, de arbeidsmarkt, kosten van zorg, inclusieve samenleving en vice versa.

Pharos werkt vanuit de visie dat de gezondheidszorg en gezondheidsbevordering effectief en bereikbaar moeten zijn voor iedereen. Het reguliere stelsel voor gezondheidszorg dient voor alle burgers goed te werken, ongeacht herkomst, sociaaleconomische status of sekse. Dit vraagt om sensitiviteit voor verschillen, dat is nodig om het stelsel effectief te laten werken. Als we ons hiervoor inspannen, levert dat veel op. Een diversiteitsgerichte, persoonsgerichte- en cultuursensitieve gezondheidszorg komt ten goede aan alle burgers en leidt tot gezondheidswinst en kostenbesparing.

Laagopgeleide - en migrantencliënten zijn zelf ook verantwoordelijk voor een goed gebruik van ons zorgstelsel en het verbeteren van hun gezondheid. In onze kennisprogramma's richten we ons steeds op twee invalshoeken: de rol van professionele partijen en de rol van burgers zelf. Wat we heel belangrijk vinden is de samenwerking met de mensen om wie het gaat, en niet *over* of *voor* maar *met* hen te praten. We zien hen als experts in wat er nodig is om de zorg en ondersteuning toegankelijk te maken en instrumenten en interventies toepasbaar te maken. Ook VWS wil bij belangrijke beleidsontwikkelingen deze stem laten horen en wij vervullen hierbij voor VWS graag een brugfunctie. We beschikken over een groot netwerk van sleutelpersonen en taalambassadeurs die samen met ons beleidsvoorstellen, interventies en instrumenten testen op begrijpelijkheid en toepasbaarheid. Steeds meer professionals in de zorg en ook binnen gemeenten zien het belang van *inclusieve* preventie, zorg

en ondersteuning. Pharos biedt hen kennis en goede voorbeelden om hier gericht aan te kunnen werken.

Alle activiteiten van Pharos staan geheel ten dienste van het maatschappelijk belang. Pharos levert hierbij specifieke kennis en expertise die voor iedereen toegankelijk is. Wij positioneren ons nadrukkelijk als publiek kennisinstituut en zijn gericht op het openbaar en collectief maken van kennis en het van elkaar leren.

Pharos ziet het dan ook als haar taak nationale en internationaal beschikbare kennis te verzamelen, te verrijken en te verspreiden. Door de reeds jarenlange uitvoering van deze taak is een belangrijke kennisbasis, body of knowledge, voor de sector ontstaan, om te gebruiken en op voort te bouwen. Het is een kernopdracht voor ons als kennisinstituut om deze kennisbasis niet alleen op niveau en up to date te houden, maar deze ook zo toegankelijk te maken dat professionals in zorg en ondersteuning en andere betrokkenen – zoals beleidsadviseurs van gemeenten- hier gemakkelijk bij kunnen en antwoorden op hun vragen vinden. We benutten daarbij de samenwerkingsrelaties die we binnen de programma's hebben opgebouwd in onder meer de eerstelijnspraktijken, zorg en welzijnsorganisaties en de infrastructuur in de 155 GIDS-gemeenten. Zo kunnen we onze expertise, kennis en producten verspreiden en borgen.

Duurzame aanpak

Het besef van urgentie om de vermijdbare gezondheidsverschillen in Nederland aan te pakken is groot. Behalve morele principes als rechtvaardigheid en gelijke kansen op gezondheid zijn ook de sociaal-maatschappelijke en economische gevolgen aanleiding voor een actieve aanpak. Dit hardnekkige maatschappelijke vraagstuk is complex en veelzijdig en vormt daarmee een *wicked problem*. Zo'n weerbarstig vraagstuk vraagt om een integrale en adaptieve aanpak met een lange adem. Hierbij gaat gezondheidsbevordering hand in hand met stimuleren van arbeidsdeelname, terugdringen van schooluitval en laaggeletterdheid, creëren van een gezondere fysieke en sociale leefomgeving en zorg en preventie die ook goed bij laagopgeleiden en migranten aansluiten. We ontwikkelen verschillende oplossingsrichtingen en proberen deze uit, we reflecteren hierop, leren, passen zaken aan en voegen zo steeds nieuwe kennis en interventies toe. We weten inmiddels ook dat de complexiteit van het vraagstuk zich niet laat vangen in een uniforme benadering en steeds maatwerk vraagt. Pharos heeft deze visie op het duurzaam aanpakken van de gezondheidsverschillen verwoord in de publicatie: '9 principes voor een succesvolle strategie'. In deze visie is onze jarenlange kennis en ervaring uit zowel praktijk als wetenschap t.a.v. dit weerbarstige vraagstuk samengebracht. Deze principes zijn een kompas voor ons werk.

Leren en experimenteren

Dagelijks zijn vele professionals op allerlei niveaus op zoek naar de beste aanpak van de gezondheidsverschillen. De doelgroep die we willen helpen is kwetsbaar en heeft behoefte aan ondersteuning in een voor hen zeer complexe omgeving. Er is een toenemende behoefte aan handelingsperspectief, voor de professional het dichtst bij de burger tot aan beleidsmakers. De decentralisatie biedt kansen voor een steeds meer integrale aanpak. Risico ontstaat echter (o.a. door de decentralisaties) dat de aanpak ongericht en gefragmenteerd wordt, terwijl de problematiek vraagt om een langdurige en gestructureerde aanpak waarmee we steeds effectiever en slimmer de kwetsbare burger gaan bedienen. Hier ligt een gezamenlijke verantwoordelijkheid van alle betrokken partijen en overheden. Het is de kernrol van Pharos om, door te verbinden tussen beleid en praktijk,

dit handelingsperspectief te bieden en een continue leeromgeving te ontwikkelen. Pharos zorgt voor een gerichte aanpak en synergie die recht doet aan de urgentie van het vraagstuk.

Deze leeromgeving ligt voor een deel in de praktijk zelf (lerende praktijk). Pharos is kennispartner bij het handen en voeten geven van beleid in de praktijk. We destilleren ontwikkelvragen, experimenteren en leren samen met gemeenten en professionals. De werkzame elementen, de knelpunten en de leeropbrengsten brengen we terug bij de praktijk en bij beleidsmakers. Pharos is hierbij zelf ook een lerende organisatie, waarbij we in 2020 extra aandacht zullen besteden aan (het meten van) de effectiviteit en doelmatigheid van onze inzet, om zo onze impact als aanjager van verandering en verbetering verder te vergroten.

Maar deels ligt de leeromgeving ook op andere niveaus, verder van de dagelijkse, lerende praktijk af. Om duurzaam gezondheidsverschillen te verkleinen is het van belang dat waardevolle kennis en effectieve en werkzame strategieën worden opgenomen in beleid, systemen en organisaties. Pharos is hierin ook een centrale kennispartner. Borging moet op meerdere niveaus en in samenwerking met vele partijen plaatsvinden.

Agendering en positionering

Op het moment van schrijven van dit jaarplan legt VWS in samenwerking met de VNG de laatste hand aan de Landelijke Nota Gezondheidsbeleid 2020-2024. Het ziet ernaar uit dat de aanpak van gezondheidsverschillen hierin centraal komt te staan en dat het accent op specifieke doelen voor kwetsbare groepen komt te liggen. VWS en VNG willen hiermee naar verwachting inzetten op twee sporen: het verhogen van de levensverwachting van mensen met een lage ses in 2024 en het verbeteren van de kwaliteit van leven – meetbaar in het aantal levensjaren in goed ervaren gezondheid – voor alle burgers. Inzet is dat gezondheidsbevordering met voorrang wordt toegepast in wijken en buurten met gezondheidsachterstanden. Op termijn wordt in alle wijken en buurten een leefomgeving ontwikkeld die een gezonde leefstijl mogelijk en gemakkelijk maakt. Pharos ondersteunt deze insteek van harte; de doelen zijn in lijn met de Pharos-principes: differentieer waar nodig en zet in op een aanpak van algemeen beleid met extra aandacht voor kwetsbare groepen. De inzet van Pharos sluit hiermee in 2020 aan op deze twee sporen en we zien het (mede) als onze verantwoordelijkheid om deze doelstellingen te vertalen naar concrete handvatten en handelingsperspectief. Vanuit Pharos blijven we hierbij ook het belang van etnische gezondheidsverschillen agenderen.

In mei 2019 is er voor het vernieuwde Topsectorenbeleid (van EZK), mede in samenwerking met VWS, een nieuwe centrale missie opgesteld, die ook in lijn ligt met de nieuwe Nota volksgezondheid: *In 2040 leven alle Nederlanders tenminste vijf jaar langer in goede gezondheid en zijn de gezondheidsverschillen tussen de hoogste en laagste sociaaleconomische groepen met 30% afgenomen*. Deze missie is vertaald in de Kennis – en innovatieagenda 2020-2023. Focus ligt op innovatie op het gebied van gezondere leefstijl, gezondere werk- en leefomgeving, betere kwaliteit en toegang tot zorg en (medische) technologie. Ook de vergrijzing en toename van het aantal chronische zieken, met specifieke aandacht voor dementie, staan hoog op deze agenda.

Deze topsectoren aanpak kan door de inzet van invloedrijke en krachtige partners veel bijdragen aan de aanpak van gezondheidsachterstanden. Maar dan moeten deze innovaties wel ten goede komen aan de groepen met de grootste gezondheidsachterstanden, anders worden de gezondheidsverschillen alleen maar groter. Pharos heeft veel kennis over het geschikt maken van bestaande interventies en innovaties, we beschikken over netwerken in de praktijk en werken samen met de mensen waar het over gaat. Door de infrastructuur van Gezond in... staan wij dicht op de

praktijk en beschikken we over kennis over initiatieven op buurt-, wijk-, gemeente- of regioniveau van 155 gemeentes en over integrale aanpakken die bijdragen aan die grote opgave van het terugdringen van gezondheidsverschillen. Graag werken en denken we mee om de nieuwe innovatieprogramma's voor iedereen van waarde te maken, juist ook voor groepen waarvoor deze innovatie bij uitstek nodig is. Pharos wil heel graag haar kennisrol inzetten bij het behalen van de doelen van de vernieuwde missie. In het najaar van 2019 worden de Kennis- en Innovatiecontracten opgesteld met de publieke en private coalitiepartijen. Pharos zal in overleg met VWS afstemmen hoe zij haar kennisrol hierbij kan vervullen.

Investeren in gezondheid

Door de toename van chronische ziekten en de vergrijzing dreigen de zorgkosten steeds verder toe te nemen. Berekeningen geven aan dat bij ongewijzigd beleid de zorguitgaven de komende jaren twee keer zo hard toenemen als de groei van de economie. Dat betekent dat we als samenleving relatief steeds meer geld aan de zorg zullen moeten gaan uitgeven. Het belang van preventie wordt dan ook steeds groter. Gezondheid loont, dus er ligt een grote opgave om te komen van nazorg naar voorzorg. Pharos zal ook in 2020 kennis en expertise inzetten ten dienste van het Nationale preventieakkoord en lokale preventieakkoorden, Kansrijke start, Alles is Gezondheid, diverse allianties en andere nationale programma's rondom preventie en gezondheid. Het inzetten op interventies gericht op het versterken van de gezondheidsvaardigheden, geloof in eigen kunnen en zelfregulatie, toegankelijkheid en begrijpelijkheid van informatie blijven voor Pharos belangrijke pijlers. Hierbij zijn technologische interventies onmisbaar. Techniek is alleen effectief als het daadwerkelijk gebruikt wordt en geschikt is voor iedereen. Daarom zullen we onze expertise wederom inzetten op dit thema vanuit het eHealth4all programma.

De kennisprogramma's van Pharos vertalen bovengenoemde ontwikkelingen naar een passende aanpak en werkwijze. Focus ligt daarbij op het gericht toewerken naar maatschappelijke outcome, samen met andere partijen.

Inhoud jaarplan 2020

We hebben in hoofdstuk 2 tot en met 10 onze kennisprogramma's in 2020 beschreven, achtereenvolgens:

- Stimuleringsprogramma Gezond in...
- Preventie en zorg chronische aandoeningen
- Gezond opgroeien
- eHealth4all
- Versterken eigen regie met de deelprogramma's: Bereiken/Betrekken en gezondheidsvaardigheden/laaggeletterdheid
- Ouderen en gezondheid
- Gezondheid asielzoekers en vluchtelingen
- Vrouwelijke Genitale Verminking
- Samenwerking RIVM Centrum gezond Leven(CGL) en thema-instituten

In het laatste hoofdstuk leest u over onze Kennis- en informatieoverdracht.

Drs. Patricia Heijdenrijk
Directeur Pharos

2. Stimuleringsprogramma Lokale aanpak gezondheidsachterstanden Gezond in...

Meerjarenprogramma

Staatssecretaris Paul Blokhuis verwoordt zijn visie op het beleid rond gezondheidsverschillen als volgt: 'Gelijke kansen op een goede gezondheid willen we voor iedereen in Nederland. Wat je opleiding, achtergrond of inkomen ook is. Met bijzondere aandacht voor het vergroten van gezondheidswinst bij kwetsbare groepen dragen Rijk en gemeenten samen bij aan het verbeteren van hun gezondheid en de kwaliteit van leven'. In het Stimulerings-programma Gezond in... ondersteunt Pharos gemeenten hierbij, in samenwerking met Platform 31. In de nieuwe Landelijke Nota Gezondheidsbeleid zal naar verwachting aandacht worden besteed aan het benutten van gezondheidspotentieel, juist voor prioritaire groepen. We onderschrijven deze insteek en verwachten dat hiervan een stimulerende werking uitgaat naar gemeenten die de ideeën in hun eigen lokale nota's, GIDS-aanpakken en uitvoeringsplannen kunnen verwerken. We gaan hen daarbij voorzien van actuele kennis en hulpmiddelen bij het stellen van concrete doelen.

Ook de lokale preventieakkoorden die nu in een aantal gemeenten worden opgezet zullen het nodige in beweging zetten en leiden tot gezamenlijke ambities om gericht te werken aan gezondheidswinst voor inwoners met een lage sociaaleconomische status (SES). Waar nodig zal Gezond in... kennis inbrengen om de preventieakkoorden verder te brengen en te concretiseren rond de drie speerpunten uit het Landelijk Preventie Akkoord. Het accent zal daarbij liggen op kennis over hoe deze speerpunten zodanig aangepakt kunnen worden dat ze ook goed uitwerken voor inwoners met een lage SES.

We gaan 'windows of opportunity', zoals de toegenomen aandacht voor preventie, de ambities gericht op het terugdringen van gezondheidsverschillen in de Kennisagenda Preventie van de NWA¹, de beweging naar lokale coalities Kansrijke Start en de Sustainable Development Goals, actief benutten om de aanpak van gezondheidsverschillen in een bredere kring voor het voetlicht te brengen. Om robuuste opbrengsten te genereren in deze aanpak is immers 'massa' nodig: veel mensen die vanuit verschillende hoeken de aanpak ondersteunen en met een actieve inzet verder brengen.

Ook de topsector Life Sciences & Health heeft de opdracht om bij haar kennisontwikkeling in te zetten op groepen waar in potentie de meeste gezondheidswinst te behalen is. Focus ligt onder andere op innovatie op het gebied van een gezondere leefstijl. We zullen deze ontwikkelingen in de topsector nauwgezet volgen, waar mogelijk bijdragen en de resultaten benutten. We haken aan bij al deze bewegingen om onze doelen te bereiken.

Gezond in... zal in 2020 doorgaan met het ontwikkelen en delen van kennis over hoe lokale beleidsadviseurs en bestuurders de opgave rond gelijke kansen op gezondheid effectief kunnen koppelen aan andere gemeentelijke opgaven, bijvoorbeeld binnen het sociaal domein. Een integrale aanpak is immers nodig om gezondheidsachterstanden effectief terug te dringen. We voorzien hen van concrete handelingsperspectieven bij het opzetten van gecombineerde aanpakken waarbij steeds twee beleidsdomeinen samen aan de slag gaan. Daarnaast stimuleren we gemeenten op diverse

---

¹ Deze agenda is opgesteld vanuit de NWA route Gezondheidszorgonderzoek, preventie en behandeling.

manieren dat zij hun inspanningen al lerend volgen, de opbrengsten zichtbaar maken en de aanpak borgen in beleid, financiering en werkwijzen.

Pharos zal in 2020 samen met VWS bezien hoe de ondersteuning van gemeenten na het aflopen van het stimuleringsprogramma en de huidige inzet van GIDS-middelen het beste vorm gegeven kan worden, waarbij voort wordt gebouwd op de opgedane kennis, samenwerking en netwerken van Gezond in...

Doel van het programma Gezond in...

Stimuleren dat in de 155 GIDS-gemeenten een doelgerichte en duurzame aanpak van gezondheidsachterstanden wordt gerealiseerd en dat deze wordt geborgd in regulier beleid en financiering.

Meerjarendoelen

1. Verbreding draagvlak door agendering van het belang van de aanpak van sociaal economische gezondheidsverschillen op landelijk, regionaal en lokaal niveau
2. Actualiseren, verspreiden en delen van kennis en praktijkvoorbeelden
3. Stimuleren dat meer gecombineerde trajecten binnen de integrale aanpak verder geconcretiseerd en versterkt worden
4. Kennis delen met gemeenten over passende manieren van sturen, monitoren en lerend volgen van de lokale aanpak

Doelgroep

- Gemeenten: beleidsadviseurs, leidinggevendenden, wethouders en gemeenteraden.
- Lokale en regionale professionals die een bijdrage (kunnen) leveren aan de aanpak van gezondheidsachterstanden.

1. Verbreding draagvlak door agendering op landelijk, regionaal en lokaal niveau

We benutten de energie en belangstelling die we in gemeenten zien rond thema's zoals Kansrijke Start, Preventie, Armoede, Werk en inkomen en de omgeving om de aanpak van gezondheidsverschillen op de agenda van bovengenoemde doelgroepen te houden dan wel te krijgen. In onze (communicatie)strategie sluiten we aan bij actuele gemeentelijke opgaven en bieden een handelingsperspectief om vraagstukken als armoede, schulden, stress en gezondheid in samenhang aan te pakken. We zetten ons er voor in dat ook landelijke partijen zoals VNG en Divosa eenzelfde boodschap verspreiden naar hun achterban. We geven gemeenten een podium om hun ervaringen en successen met andere gemeenten te delen. Ook inwoners krijgen een stem op meerdere podia en we delen hun verhaal. Hierdoor wordt zichtbaar wat inwoners zelf vinden dat nodig is om hun gezondheid te verbeteren en wat de GIDS aanpak voor hen heeft opgeleverd.

Resultaten 2020

- We voeden onze GIDS-contactpersonen met actuele informatie en kennis over een duurzame aanpak van sociaaleconomische gezondheidsverschillen (SEGV) die zij kunnen gebruiken bij hun lokaal gezondheidsbeleid, de GIDS-aanpak en uitvoeringsplannen. We dagen hen uit om hierin stevige ambities en heldere doelen rond gelijke gezondheidskansen op te nemen. Daarbij worden zij gestimuleerd om de mogelijkheden van samenwerking met partners rond een Lokaal Preventieakkoord optimaal te benutten. In dit kader bieden we kennis over wat er nodig is om

doelen rond overgewicht, alcohol en roken specifiek voor mensen met een lage SES te behalen. Extra aandacht wordt besteed aan het succesvol betrekken van inwoners bij beleid en uitvoering. Tevens bieden we de lokale beleidsadviseurs kennis om de doelen in de integrale aanpak van SEGV op de agenda te krijgen van collega's, leidinggevend en wethouders van andere beleidsdomeinen zodat de aanpak breder wordt ingestoken dan alleen vanuit Volksgezondheid.

- Wethouders van verschillende beleidssectoren zoals volksgezondheid, sociaal domein, jeugd, werk en inkomen en ruimtelijke ordening worden goed geïnformeerd over de maatschappelijke opgave rond gelijke gezondheidskansen en worden geïnspireerd om zich hier actief voor in te zetten. We zetten hierbij onze wethoudergroep in en vragen ook andere invloedrijke personen om ambassadeur voor de GIDS aanpak te zijn.
- We attenderen gemeenteraadsleden op het belang van de lokale aanpak van SEGV en wijzen hen op kennis om de aanpak te stimuleren, te volgen en te borgen.
- De maatschappelijke opgave rond gezondheidsverschillen wordt onder de aandacht gebracht bij diverse landelijke partners, de samenwerkingsagenda van gemeenten en zorgverzekeraars, landelijke programma's en agenda's. Ook agenderen we het thema op regionale en landelijke bijeenkomsten die door derden worden georganiseerd.
- In aanloop naar de landelijke verkiezingen in 2021 gaan we in gesprek met Tweede Kamerleden om ook bij hen draagvlak te creëren voor de ambitie om de gezondheid van kwetsbare groepen te verbeteren, de kennis(ontwikkeling) die hiervoor nodig is duurzaam te verankeren en het thema hoog op de landelijke agenda te houden.
- Het thema gezondheidsverschillen wordt onder de aandacht gebracht bij een groot aantal professionals, beleidsmakers en andere stakeholders tijdens de Week van SEGV; Gezond in... levert hieraan een bijdrage door opvallende voorbeelden van geslaagde lokale aanpakken op het podium te zetten en (wordt aangevuld vanuit communicatie).

2. Actualiseren, verspreiden en delen van kennis en praktijkvoorbeelden

We zorgen er voor dat alle gemeenten de beschikking hebben over actuele kennis over de integrale aanpak van SEGV en concrete handelingsperspectieven aangereikt krijgen via de online en offline communicatiekanalen van Pharos en Platform31. We vergroten de body of knowledge rond de aanpak van SEGV door een continu proces van kennisdeling waarin we lokale kennis en praktijkervaringen ophalen, deze aanvullen met reeds beschikbare kennis en nieuwe onderzoeksgegevens uit binnen- en buitenland en de verrijkte kennis vervolgens weer terugbrengen naar alle gemeenten. Hierbij benutten we de expertise van andere kennisinstellingen en delen ook onze kennis actief met hen. Belangrijk kenmerk van onze werkwijze is dat we uitwisseling van ervaringen tussen gemeenten en het samen actief leren bevorderen. We gaan daarbij steeds op zoek naar vernieuwende manieren van leren en samen kennis ontwikkelen zoals versnellingsessies waarin telkens de aanpak van één gemeente of regio centraal staat en het uitvoeringsteam samen met ('branche' vreemde) experts zoekt naar verbetermogelijkheden en nieuwe kansen.

Resultaten 2020

- Op basis van actuele kennisvragen over gezondheidsachterstanden en de aanpak daarvan, halen we kennis op in binnen- en buitenland. We voegen deze kennis toe aan onze huidige kennis² zodat we de integrale aanpak van gezondheidsachterstanden steeds beter onderbouwen. Met dit doel onderhouden we contacten met wetenschappers.
- Gemeenten worden geïnformeerd over actuele kennis rond allerlei aspecten van de integrale aanpak zoals: preventie in verschillende levensfasen, aandacht voor chronische stress, vergroten

---

² Deze actuele kennis is verwoord in de notitie van Pharos: Gezondheidsverschillen duurzaam aanpakken. De negen principes voor een succesvolle strategie. 2019.

van (gezondheids)vaardigheden bij mensen met lage SES, digitale ontwikkelingen en e-Health, nieuwe manieren om armoedebeleid en participatie te verbinden met de aanpak gezondheidsverschillen, de mogelijkheden die de Omgevingswet biedt, samenwerking met de Eerste lijn en gelijke kansen op gezondheid bij inwoners met een migrantenachtergrond. Daarnaast delen we kennis over invulling van de gemeentelijke regierol, het vormen en begeleiden van lokale coalities en omgaan met gemeentelijke veranderopgaven. We halen goede voorbeelden in gemeenten op waarin de sporen en pijlers van de Gezond in... aanpak inzichtelijk worden. Alle kennis, goede voorbeelden, kennisdossiers en instrumenten worden verspreid via het voor iedereen toegankelijke online platform, nieuwsbrieven, kennisdossiers, blogs en sociale media en door presentaties op congressen en bijeenkomsten van derden.

- We brengen gemeenten met elkaar in contact om kennis uit te wisselen en samen te leren over bovenstaande thema's.

3. Stimuleren dat meer gecombineerde trajecten worden opgezet en versterkt

De sleutel voor de aanpak van gezondheidsachterstanden ligt in een samenwerking tussen verschillende beleidsdomeinen en vraagt om inzet van meerdere disciplines. Het gaat daarbij bijvoorbeeld om samenwerking tussen beleidsadviseurs volksgezondheid en het ruimtelijke domein om er gezamenlijk voor te zorgen dat de omgeving bijdraagt aan gelijke kansen op gezondheid van inwoners, maar ook om afspraken tussen wethouders van verschillende domeinen die van invloed zijn op gezondheid. Op die manier worden achterliggende oorzaken van gezondheidsproblemen betrokken bij de aanpak waardoor deze effectiever wordt. We verzamelen de lessen die in de praktijk worden geleerd over dit soort gecombineerde trajecten en vertalen deze naar handvaten voor andere gemeenten.

Resultaten 2020

Per spoor van de integrale aanpak ondernemen we activiteiten om samen met gemeenten al doende te leren en kennis te verdiepen. Voorbeelden zijn:

- stimuleren van samenwerkingsinitiatieven waarbij aandacht voor vergroten van gezondheidspotentieel van mensen integraal onderdeel is van toeleiding naar werk.
- follow up van de Leerkringen rond Armoede en Gezondheid: weke stappen zijn er gezet?
- Inspireren van beleidsadviseurs Volksgezondheid en Ruimtelijke Ordening om inwoners te betrekken bij - de inrichting van- de omgeving via de Leefplekmeter.
- stimuleren van de samenwerking tussen gemeenten en zorgverzekeraars rond concrete zaken als de gemeentepolis en het gericht inzetten van de GLI (gecombineerde Leefstijl Interventie) voor mensen met een lage SES.
- versterken van de samenwerking tussen huisartsenpraktijken/zorggroepen en het sociale domein rond de aanpak van chronische stress door schulden, huiselijk geweld of werkloosheid.
- lokale implementatie van digitale toepassingen die bijdragen aan de gezondheid van inwoners met een lage SES zoals de Stopcoach en de Persoonlijke Gezondheidscheck.

De kennis die wordt opgedaan in bovenstaande trajecten wordt tussentijds gedeeld met andere gemeenten op leerbijeenkomsten, via het online platform en door blogs en artikelen.

4. Kennis delen met gemeenten over passende manieren van sturen, monitoren en lerend volgen van de lokale aanpak

Om de lokale aanpak van SEGV goed te kunnen bijsturen, verantwoorden en borgen is het essentieel dat gemeenten hun aanpak monitoren en al lerend volgen. Het besef is groeiende dat de klassieke wijze van monitoring bij een integrale aanpak met meerdere onderdelen en vele betrokken partijen niet altijd meer voldoet. Gemeenten zoeken dan ook naar nieuwe manieren van monitoren en evalueren die meer recht doen aan de complexiteit van een integrale aanpak. Tevens is er een sterke behoefte om de opbrengsten van de gehanteerde aanpak zichtbaar te maken; dit zorgt immers voor draagvlak bij samenwerkingspartners, inwoners, bestuurders en Raad. Bovendien wordt de kans op borging van de aanpak vergroot als er tastbare resultaten zijn. We ondersteunen gemeenten bij deze opgaven op verschillende manieren, halen kennis en goede voorbeelden op en delen deze weer.

Resultaten 2020

- We gaan door met het samen met lokale en landelijke partners en experts ontwikkelen van een nieuwe visie en verzamelen kennis over verschillende manieren van monitoren en evalueren op lokaal niveau. We stimuleren gemeenten om aan de slag te gaan door hen te informeren over de mogelijkheden van bijvoorbeeld businesscases, Maatschappelijke Kosten-Baten Analyse's, Narratief Waarderen of de Effectencalculator en helpen hen met zoeken naar partners zoals Hogescholen die hen bij de uitvoering kunnen ondersteunen. Aandacht wordt met name besteed aan het al volgend leren en het zichtbaar maken van de maatschappelijke opbrengsten. De laatste stap is het vertalen hiervan in borging van de aanpak in beleid, financiering en werkwijzen binnen de gemeente en bij lokale partners.
- Handvatten en inspirerende voorbeelden van monitoren en evalueren worden in cocreatie met gemeenten ontwikkeld en via het online platform voor alle gemeenten beschikbaar gesteld. De nieuwe inzichten en methoden worden bekend gemaakt bij wethouders, beleidsadviseurs, onderzoeksafdelingen en gemeenteraadsleden.

Samenwerkingspartners

- Platform 31, Alles is Gezondheid (AIG), VNG, G4/G40, GGD GHOR NL en GGD-en, RIVM/CGL, JOGG, ZonMw, De Thema instituten in de LOT-werkgroep SEGV die wordt voorgezeten door Gezond in..., ROS-netwerk, InEen, Gezondheidsfondsen, Zorgverzekeraars Nederland, zorgverzekeraars, andere kenniscentra, migrantenorganisaties, verschillende directies van VWS, ministerie van SZW, RVS, ZIN, NZA, Stichting Lezen & Schrijven, DIVOSA, National eHealth Living Lab, diverse lokale/regionale netwerken rond preventie en gezondheidsgerelateerde thema's zoals Kans voor de Veenkoloniën, Drenthe Gezond, Voor elkaar in Rijnmond, netwerken in het sociaal domein zoals Programma Sociaal Domein, Alliantie van Kracht en rond schuldhulpverlening en armoedebestrijding, AEF, Platform Gezond Ontwerp, NSPOH, academische werkplaatsen en universiteiten zoals Erasmus, Wageningen, LUMC, AMC en de VU.
- We houden onszelf scherp door van gedachten te wisselen met en dilemma's voor te leggen aan VWS, een groep wethouders onder voorzitterschap van Victor Everhardt en een stakeholdersgroep bestaande uit een mix van bovengenoemde organisaties.

3. Preventie en zorg chronische aandoeningen

Meerjarenprogramma

Mensen met een lage sociaaleconomische status en/of een migratie achtergrond lijden vaker en ernstiger aan chronische aandoeningen zoals diabetes, COPD, hart- en vaatziekten, angststoornissen en depressies. Dit heeft te maken met minder gunstige omstandigheden waarin mensen wonen, leven, werken en opgroeien met als gevolg een groter risico op opeenstapeling van sociale, financiële en gezondheidsproblemen. Deze omstandigheden leiden tot chronische stress met negatieve gevolgen voor de fysieke en mentale gezondheid.

De zorg en preventie voor bovengenoemde groepen sluit vaak onvoldoende aan bij de vaardigheden en sociale context, waardoor uitkomsten van zorg en preventie slechter zijn dan bij mensen met een betere positie op de maatschappelijke ladder.

Dit programma richt zich op het versterken van de kwaliteit en effectiviteit van de preventie en zorg rondom chronische aandoeningen door een persoonsgerichte, integrale aanpak van preventie en zorg dichtbij huis. Met als doel de kwaliteit en effectiviteit van de zorg voor bovengenoemde groepen op hetzelfde niveau te brengen als voor andere Nederlanders (equity of rechtvaardigheid/ billijkheid in zorg) en zo gezondheidsverschillen terug te dringen, kwaliteit van leven te vergroten én daarbij te voorkomen dat er onnodige zorgkosten gemaakt worden. Hiermee leveren we een bijdrage aan een belangrijke doelstelling van de nieuwe Nota Volksgezondheid en versterken we de centrale missie van het Topsectoren- en Innovatiebeleid van het ministerie van Economische Zaken en VWS.

We doen dat door samen met professionals het nieuwe beleid in de praktijk vorm te geven, vernieuwing aan te jagen en een lerende praktijk in te richten. Daarbij zetten we wetenschappelijke kennis om in concrete oplossingen en instrumenten die gedragsverandering ondersteunen en handelingsperspectief bieden. Vervolgens onderzoeken we hoe de geleerde lessen geborgd kunnen worden in beleid, systemen en organisaties. Belangrijk onderdeel van deze voortdurende leercirkel is het benutten van de expertise van de mensen om wie het gaat: mensen met een groter risico op chronische aandoeningen. Zij weten het beste hoe de zorg en preventie kan worden afgestemd op hun kennis, behoeften en vaardigheden.

Roken is één van de belangrijkste oorzaken van de gezondheidsverschillen in Nederland. Het programma Preventie en Zorg houdt de vinger aan de pols wat betreft een inclusieve uitvoering van het Preventieakkoord zodat de uitvoering hiervan de gezondheidsverschillen niet vergroot. Samen met ervaringsdeskundige (ex) rokers brengen we in kaart wat nodig is om de Stoppen-met-Rokenzorg effectief te laten zijn voor iedereen. We werken graag samen met de creatieve industrie aan bruikbare producten en diensten die het gedrag beïnvloeden van professionals en van de mensen om wie het gaat. Uiteraard trekken we hierin samen op met het Trimbos Instituut.

We sluiten met onze activiteiten aan op de in 2019 aangescherpte kernwaarden van de huisarts (NHG, jan 2019) waarin de inbreng van de patiënt, persoonsgerichte en passende zorg en de huisarts als teamspeler van belang zijn.

Ook dragen we er aan bij dat het programma 'Ontwikkeling Uitkomstgerichte Zorg 2018 – 2022' effectief is voor mensen met beperkte gezondheidsvaardigheden. Pharos draagt op verzoek kennis en expertise aan op strategisch niveau in de uitvoering van dit programma, én op het niveau van zorgorganisaties en professionals. Bijvoorbeeld door de terugvraagmethode onder de aandacht te brengen als snelle en eenvoudige tool om te checken of informatie en adviezen op een begrijpelijke manier zijn aangeboden.

Steeds meer patiëntenorganisaties weten de weg naar Pharos te vinden om samen te werken aan begrijpelijke voorlichting en inclusieve belangenbehartiging. Samen met de Patiëntenfederatie onderzoeken we hoe de patiëntenbeweging inclusiever kan worden. En werken we samen aan toegankelijkheid van de zorg en begrijpelijke informatie over zorg en gezondheid voor iedereen.

Artsen, apothekers, verpleegkundigen en andere zorgverleners vragen om kennis en tools om adequaat in te kunnen spelen op verschillen in vaardigheden bij patiënten. Er is ruimte nodig voor professionals om met elkaar te leren van situaties, voor het maken van afwegingen en het leren van fouten (Veilige Zorg, Goede Zorg, april 2019, CEG). Goede, veilige en persoonsgerichte zorg vraagt om reflectie, het durven afwijken van standaarden en differentiatie waar nodig. Het is steeds duidelijker welke rol chronische stress speelt in het ontstaan van chronische aandoeningen en professionals zullen hiermee rekening moeten houden willen zij gezond gedrag beïnvloeden en goede persoonsgerichte zorg en ondersteuning bieden.

Extra veel aandacht gaat het komende jaar naar het monitoren van de resultaten van onze inspanningen. Essentieel om onze aanpak te kunnen bijsturen, verantwoorden en verduurzamen. We verwerven steeds meer kennis over hoe gedrag van patiënten en van professionals tot stand komt en te beïnvloeden is. We zijn daarbij nieuwsgierig en doen onderzoek naar de randvoorwaarden die gedragsverandering van professionals ondersteunen. En we onderzoeken wat er nodig is in opleiding, systemen en beleid ter ondersteuning van persoonsgerichte zorg om de opgedane kennis en inzichten te borgen.

Meerjarendoel 1

Kennis en inzicht in de werkzame bestanddelen van een persoonsgerichte integrale aanpak en preventie van gezondheidsverschillen

Strategie

Stimuleren van een duurzame integrale en persoonsgerichte aanpak en preventie van chronische aandoeningen door verzamelen van goede voorbeelden en werkzame elementen en deze praktisch toegankelijk te maken en te verspreiden. Uitbouwen van bestaande kennis op dit thema en professionals met deze kennis ondersteunen om de beleidsuitgangspunten van de Nota volksgezondheid en het preventieakkoord in praktijk te kunnen brengen.

Doelgroepen

Professionals in de eerste lijn, publieke gezondheidszorg en sociaal domein, docenten, zorggroepen, achterstandsfondsen, gemeenten, zorgverzekeraars, ROS'en.

Resultaten

- Stimuleren/agenderen samenwerking eerstelijns, gemeenten en zorgverzekeraars. We brengen in kaart wat deze partijen nodig hebben om te komen tot een goede samenwerking waarbij de verschillen in gezondheid worden aangepakt. We laten zien wat de bijdrage en de rol van de professionals in de eerste lijn kan zijn in een brede integrale aanpak van gezondheidsachterstanden in de wijk in nauwe samenwerking met Gezond in.... En we denken met partners mee over borging van deze kennis in beleid.
- Uitbouwen en verdiepen van kennis over een effectieve persoonsgerichte aanpak bij opeenstapeling van gezondheidsproblemen, achterstandsproblematiek, sociale problemen en chronische stress. We volgen de ontwikkelingen op het gebied van domein overstijgende innovaties en zetten in op een lerende aanpak in de wijk waarbij we vanuit Pharos expliciet een verbinding leggen tussen beleid, wetenschap en praktijk.
- In 2020 steunen we partners in de Stoppen-met-Rokenzorg met kennis en inzichten over effectiviteit van deze zorg bij lageropgeleiden en/ of een migratie achtergrond. We organiseren een panel met ervaringsdeskundigen waar partners hun plannen en activiteiten aan kunnen voorleggen.
- We volgen nieuw onderzoek uit binnen- en buitenland en maken kennis beschikbaar over wat werkt bij het voorkomen en behandelen van de belangrijkste chronische aandoeningen bij risicogroepen.

Meerjarendoel 2

Stimuleren van passende, persoonsgerichte zorg bij chronische aandoeningen onder laagopgeleide en migrantenpatiënten met als doel zelfmanagement en therapietrouw te versterken, waardoor uitkomsten van behandeling onder deze groepen verbeteren.

Strategie

Professionals en patiënten met kennis en praktische instrumenten ondersteunen, bij een persoonsgerichte communicatie en zorg aan laagopgeleide en migrantenpatiënten met chronische aandoeningen. Leidraad is hierbij de samenwerking met mensen met beperkte gezondheidsvaardigheden. Zij zijn op dit terrein de experts.

2.1 Ondersteuning zelfmanagement en versterken therapietrouw bij chronische aandoeningen

Doelgroepen

Praktijkondersteuners, huisartsen, diabetes- en longverpleegkundigen, kennispartners (patiëntenorganisaties, beroepsorganisaties, zorgorganisaties).

Resultaten

- We onderzoeken de begrijpelijkheid, bruikbaarheid en toegankelijkheid van de instrumenten en materialen die we de afgelopen jaren hebben ontwikkeld en geïmplementeerd (o.a. 'Ik heb Diabetes, wat kan ik doen?' en 'Ik heb COPD, wat kan ik doen?'). In een lerende aanpak

verkrijgen we meer inzicht in welke randvoorwaarden nodig zijn om gedragsverandering in de praktijk te stimuleren en kennis te borgen in beleid en kwaliteitssystemen.

- Verdiepen van kennis over gedragsverandering van professionals en laagopgeleide en migrantenpatiënten. Zelfvertrouwen en geloof in eigen kunnen zijn de voornaamste voorspellers van zelfmanagement bij chronische aandoeningen. Van belang hierbij is het versterken van de competenties van professionals zodat zij begrijpelijk, niet-stigmatiserend en positief kunnen communiceren. Met deze kennis over gedragsverandering versterken we onze aanpak.
- Patiëntenorganisaties en professionals uit eerste en tweede lijn geven aan behoefte te hebben aan eenvoudig beeld en woord om aandoeningen en behandelmethoden uit te leggen. Begrijpelijke informatie over diagnose en behandeling is een belangrijke eerste stap in het proces van Samen Beslissen. Samen met de Patiëntenfederatie en ziekenhuizen bouwen we www.begrijpelichaam.nl uit tot een brede beeldbank- waar getest materiaal beschikbaar is voor alle professionals en patiëntenorganisaties. Nieuwe producten en tools ontwikkelen we samen met en gefinancierd door andere opdrachtgevers. Verspreiding, actualisering en borging van bestaande kennis, producten en diensten voeren we uit met middelen van VWS.

2.2 Effectievere palliatieve zorg voor migranten en mensen met beperkte gezondheidsvaardigheden.

Doelgroepen

Migranten en mensen met beperkte gezondheidsvaardigheden, zorgverleners in de eerste en tweede lijn in de zorg in de laatste levensfase, docenten en opleiders, netwerken palliatieve zorg en overkoepelende organisaties.

Resultaten

- We verspreiden de ontwikkelde kennis en materialen over 'Passende zorg en ondersteuning in de laatste levensfase voor niet-westerse migranten' in het onderwijs en in samenwerking met lokale migrantenorganisaties onder verschillende migrantengroepen met een extra implementatiebudget van ZonMw.
- We ontwikkelen en delen kennis en materialen over betere informatievoorziening en gedeelde besluitvorming in de palliatieve zorg voor mensen met beperkte gezondheidsvaardigheden. We doen dit met projectfinanciering voor het project 'Goed Begrepen' vanuit het programma Palliantie van ZonMw. Een klein deel van deze uren is gefinancierd door VWS.

Meerjarendoel 3

De bestaande kennis over effectieve preventie en zorg aan laagopgeleiden en mensen met een migratie achtergrond beschikbaar stellen ten behoeve van zorgstandaarden, richtlijnen, opleidingen en andere kwaliteits- en veiligheidsinstrumenten.

Strategie

Beschikbaar stellen van kennis en informatie die benut kan worden bij kwaliteitsinstrumenten van professionals (beroepsopleiding, bij- en nascholing, richtlijnen, standaarden, kwaliteitsbeleid, websites, vakbladen en wetenschappelijke artikelen) en sociale media.

Kennis en informatie van, voor en door (huis)artsen, apothekers, verloskundigen, verpleegkundigen, praktijkondersteuners en andere zorgprofessionals.

Resultaten

- Met beroepsorganisaties NHG, KNMP, V&VN, KNOV en FMS en de werkgroep Zorg 2025 van jonge medische professionals werken we aan agendering en verspreiding van kennis en informatie onder professionals en aankomend professionals. We verspreiden goede voorbeelden en delen kennis op een praktisch bruikbare manier. We versterken in 2020 expliciet de beleidsprogramma's 'Uitkomstgerichte zorg' en 'De Juiste Zorg op de Juiste plek'. We betrekken hierbij de expertise van ervaringsdeskundige taalambassadeurs.
- In 2020 gaan we intensiever samenwerken met de Patiëntenfederatie aan het verspreiden van kennis en inzichten onder patiëntenorganisaties zodat zij in hun belangenbehartiging, samenwerking met professionals, voorlichting door vrijwilligers en ontwikkelen van voorlichtingsmateriaal rekening houden met mensen met beperkte gezondheidsvaardigheden en daarmee inclusieve organisaties zijn.
- Met huisarts-migrant.nl is up to date kennis en gebruiksvriendelijke informatie beschikbaar over specifieke aspecten van ziekten en behandelingen bij migrantenpatiënten en patiënten met beperkte gezondheidsvaardigheden.
- We brengen in 2020 kennis in over gezondheidsverschillen die gebruikt kan worden bij het actualiseren van richtlijnen, standaarden en indicatoren.
- We stellen kennis ter beschikking over sociaaleconomische gezondheidsverschillen, laaggeletterdheid en cultuursensitief werken voor zorgopleidingen en voor bij- en nascholing. Kennis en informatie is beschikbaar en bruikbaar voor docenten ter ondersteuning van het beroepsonderwijs en de bij- en nascholing. We werken samen met de werkgroep Onderwijs van de Alliantie Gezondheidsvaardigheden aan het verspreiden en delen van kennis. In 2020 richten we ons expliciet op het borgen van de terugvraagmethode in onderwijs en opleiding.
- We verzamelen kennis en actuele inzichten, nationaal en internationaal over inclusieve wetenschap, terugdringen gezondheidsverschillen, een integrale persoonsgerichte aanpak en gezondheidsvaardigheden.

Actuele zaken en agendering

Resultaten

- We nemen actief deel aan kennisuitwisselingsbijeenkomsten van andere expertisecentra en projectgroepen of begeleidingscommissies. De kennis en expertise over een succesvolle strategie bij het duurzaam aanpakken van gezondheidsverschillen en over het vergroten van de kwaliteit van zorg en preventie aan migranten en laagopgeleiden delen we en krijgt op deze manier een plaats in nieuw beleid en onderzoek. Specifieke vraagstukken in 2020 zijn naar verwachting patiëntvriendelijke informatie in het kader van Samen Beslissen en stimuleren van gedragsverandering bij mensen met beperkte gezondheidsvaardigheden die roken en/ of overgewicht hebben. Daarbij gaan we in gesprek met vertegenwoordigers van verschillende

meer kwetsbare groepen over hoe zij benoemd willen worden. De termen lage SES, laagopgeleid en migrant kunnen stigmatiserend zijn en zijn niet herkenbaar voor de mensen om wie het gaat. In 2020 willen we zowel intern als extern op zoek naar en in gesprek over de te gebruiken termen.

Samenwerkingspartners

Het NHG, de huisartsopleidingen, de LOVAH (Landelijke Organisatie van Artsen in opleiding tot Huisarts), de achterstandsfondsen, de WIGH (Werkgroep Huisarts en Internationale Gezondheid), Stichting Sanitas (organisatie van overwegend Turkse artsen), AMAN (organisatie van Marokkaanse artsen in Nederland), huisartsen werkzaam in achterstandswijken, zorggroepen, ROS'en, GGD'en, V&VN, CGL, KNMP, KNOV, FMS, Stichting Lezen en Schrijven, NIVEL, Trimbos Instituut, Patiëntenfederatie en patiëntenorganisaties, zorggroepen, Universitaire Medische Centra en diverse algemene ziekenhuizen, CBG, Zelfzorg Ondersteund, V&VN Long, CAHAG (kaderhuisartsen Astma en COPD), V&VN POH/PvK, IKNL, Long Alliantie Nederland, Nederlandse Diabetes Federatie en diverse mbo en hbo instellingen..

4. Gezond opgroeien

Meerjarenprogramma

In het jaarrapport Jeugdmonitor 2018³ wordt een duidelijke conclusie getrokken. “Het goed gaat met de Nederlandse kinderen, maar niet overal en niet met ze allemaal”. De gezondheid van kinderen hangt nog steeds samen met de sociaal economische status, de (arbeids)participatie en het welbevinden van hun ouders. Uit Europese cijfers blijkt dat bijna 17% van de kinderen in Nederland opgroeit in een situatie van armoede en sociale uitsluiting⁴. Het SCP maakt zich ook zorgen en spreekt van ‘een stabiele groep met een stapeling van problemen’⁵. Pharos zet zich met het programma Gezond Opgroeien in voor een gezonde toekomst voor ieder kind, ongeacht in welk gezin of in welke wijk het geboren wordt. Het ministerie van VWS beschrijft dit in het ‘Actieprogramma Zorg voor de Jeugd’ in de inleiding als een belangrijke maatschappelijke opgave. Het terugdringen van gezondheidsverschillen vraagt om een *life course perspective*: een aanpak op alle levensfasen. Het programma Gezond Opgroeien richt zich op jeugd en jongeren. Dit is de fase waarin intergenerationele overdracht kan worden voorkomen en het gezondheidspotentieel het grootst is. In onze visie is het van belang om naast aandacht voor gezond gedrag ook in te zetten op de onderliggende oorzaken van ongezondheid zoals armoede, schulden, veel stress en psychische problematiek in het gezin. Dat betekent dat er tegelijkertijd op meerdere leefgebieden wordt gewerkt aan het stimuleren van gezondheid en dat professionals kunnen aansluiten op de leefwereld van alle gezinnen.

Omdat gezondheidsverschillen al heel vroeg ontstaan is aandacht voor een kansrijke start van groot belang. Pharos zet hier haar kennis in op de integrale aanpak en toegankelijkheid van kwaliteit van zorg en ondersteuning voor kwetsbare groepen. Daarnaast zetten we ons in voor het bevorderen van het psychosociale welbevinden van kinderen. Aandacht voor welbevinden is belangrijk omdat welbevinden een voorwaarde is om goed te kunnen functioneren en leren. Sociale en emotionele vaardigheden zijn beïnvloedbaar. Zowel thuis, op school als in de wijk. De Samenwerkende Gezondheidsfondsen (SGF) hebben de ambitie uitgesproken hier de komende decennia op te willen investeren, en ook binnen de missies ‘Gezondheid en Zorg’ van het Topsectorenbeleid is aandacht voor de sociale omgeving van kinderen. Voor kinderen waar sprake is van problematiek is het belangrijk dat de geboden zorg en ondersteuning goed aansluit op de behoefte van het gezin.

Focus en manier van werken

Leidraad in ons werk is het goed laten aansluiten van preventie, zorg en ondersteuning op de mensen met de gezondheidsachterstanden. Omdat we zien dat er veel handelingsverlegenheid is bij professionals is het bieden van een perspectief van groot belang. Dat doen we onder andere door met ervaringsdeskundigen samen te werken. We staan met één been in de wetenschap en één been in de praktijk. We vinden het van groot belang dat kennis onderbouwd wordt en daadwerkelijk wordt ingezet

---

³ Jaarrapport Landelijke Jeugdmonitor 2018 (CBS, 2019)

⁴ Children at risk of poverty or social exclusion (Eurostat, 2017)

⁵ De sociale staat van Nederland 2017 (Sociaal Cultureel Planbureau, 2018)

in het dagelijkse werk. Dat we daar van leren en die nieuwe kennis opnieuw toepassen. Daarnaast vertalen we deze kansen en knelpunten op individueel niveau naar een collectiever niveau en adviseren bij de ontwikkeling van beleid en instrumentarium gericht op gelijke kansen op gezond opgroeien. Naast het ontwikkelen van nieuwe werkwijzen besteden we juist ook aandacht aan het borgen.

We werken vanuit vier meerjarendoelen. We geven daarin zowel vorm aan het voorkomen van gezondheidsverschillen alsook aan het versterken van de zorg en ondersteuning aan kwetsbare gezinnen en kinderen. In 2020 ligt onze focus op het onderbouwen van het belang van preventie als middel om de gezondheidsverschillen te voorkomen, sensitief werken in de eerste 1000 dagen en best practices in de jeugdhulp.

Meerjarendoel 1 Gezonde Start voor ieder kind: integrale aanpak eerste 1000 dagen

Stimuleren dat gezondheidsverschillen vroegtijdig worden voorkomen door het versterken van een gezonde start van kinderen.

Strategie

De wetenschappelijke onderbouwing van het belang van de eerste 1000 dagen is beschikbaar. Ook zijn de bouwstenen bekend voor een samenhangende aanpak gericht op een Kansrijke Start. Nu is het zaak om die kennis te verspreiden en dat we de in de praktijk opgedane ervaringen ophalen en delen om zo verder te werken aan een adaptieve leeromgeving. Er is nog veel gezondheidswinst te behalen door vorm te geven aan persoonsgerichte zorg in de eerste 1000 dagen. Dit meerjarendoel richt zich op de vertaling van wetenschappelijke inzichten naar handelingsperspectief in de praktijk. Pharos heeft met haar kennis over cultuursensitiviteit en beperkte Gezondheidsvaardigheden een belangrijke, aanvullende rol in het jeugdveld en werkt vanuit die positie samen met collega instituten op het brede jeugdveld zoals het Nji (inclusief opvoeden.nl) en het NCJ.

Doelgroepen

Gemeenten, Verloskundige Samenwerkingsverbanden, JGZ, kraamzorg, wijkteams, kinderopvang, voor- en vroegschoolse educatie (VVE) en (aanstaande) gezinnen

Resultaten

- Professionals: Persoonsgericht werken is een belangrijk principe in het duurzaam aanpakken van gezondheidsverschillen. Pharos is vanuit haar rol in het landelijk actieprogramma Kansrijke Start bekend met organisaties en professionals die voorlopen in het bereiken en goed ondersteunen van kwetsbare (aanstaande) gezinnen. We beschrijven hoe zij vorm geven aan persoonsgericht werken in de eerste 1000 dagen. We geven de voorlopers een podium en halen belangrijke lessen op uit hun pionierswerk. Via publicaties en een daaraan gekoppelde bijeenkomst delen we de resultaten. We maken hierbij uiteraard gebruik van de bestaande netwerken en programma's binnen het actieprogramma Kansrijke Start. We werken hierin samen met het landelijk lectorenplatform Kwetsbare (aanstaande) gezinnen met jonge kinderen.

- Doelgroep perspectief: Samenwerken met de mensen om wie het gaat is één van de succesfactoren om tot een effectieve aanpak voor gezondheidsverschillen te komen. Om alle inspanningen binnen het actieprogramma Kansrijke Start te kunnen blijven voeden met dit perspectief zetten we in op het geven van een stem aan de groepen die we willen bereiken. Dat kan zowel op zwangerschapsfase (meningen over gezondheid voor de conceptie) als op thema zijn (ervaringen van praktisch/lager opgeleide vaders bij de verloskundige). Het perspectief van de doelgroep brengen we onder de aandacht op bijeenkomsten en via publicaties.
- Op het thema roken heeft Pharos specifieke kennis die aanvullend is op het brede veld van partijen die zich richten op tabaksontmoediging. Voortbouwend op de resultaten van het project PROMISE (Rookvrij geboren) zetten we in op het ondersteunen van de partijen die inzetten op een rookvrije generatie met onze kennis over persoonsgerichte zorg. We doen dit bijvoorbeeld door het coachen van ambassadeurs met deze specifieke kennis (bijvoorbeeld via e-learnings) en het verspreiden van door Pharos ontwikkeld consult ondersteunend materiaal.
- Pharos zet in op lokaal leren in de praktijk. Dat doen we binnen lopende programma's zoals het traject 'Terugdringen Gezondheidsverschillen (programma sociaal domein)' waar we kennis in de lokale praktijk toevoegen, onderzoeken wat het effect is en die lessen weer gebruiken in onze rol als landelijk expertisecentrum en uitbouwen van onze body of knowledge.

Meerjarendoel 2 Welbevinden: positieve stimulering sociaal emotionele ontwikkeling

Stimuleren dat de sociaal emotionele ontwikkeling van kinderen in het onderwijs structureel en op onderbouwde wijze aandacht krijgt, aansluitend op en in het verlengde van de Gezonde School-aanpak.

Strategie

Binnen de bestaande structuur van de Gezonde School aanpak ontwikkelen en delen we kennis over hoe de scholen kunnen werken aan een duurzame versterking van de aandacht voor welbevinden; we werken met en voor scholen in achterstandswijken en scholen met veel vluchtelingen en andere nieuwkomers. Het is belangrijk dat we meer kennis op dit thema opbouwen. Tegelijkertijd stimuleren we de verbinding van het onderwijs met de gemeentelijke wijkaanpak om zo kinderen integraal te ondersteunen in hun welbevinden. Belangrijke prioritaire thema's zijn de door jongeren ervaren druk/stress en het imago van het MBO.

Doelgroepen

Onderwijs (PO, VO, MBO) en onderwijsraden en samenwerkingsverbanden, JGZ, GGD'en, Gezonde School adviseurs, gemeenten, wijkteams, Onderwijsinspectie, leerplicht, kinderen en ouders.

Financiering

De activiteiten binnen dit meerjarendoel worden voornamelijk gefinancierd door de Directie Jeugd van VWS en fonds Porticus.

- Binnen het programma Welbevinden op School werken we samen met het Trimbos Instituut aan het agenderen van het thema welbevinden binnen het onderwijs. Tegelijkertijd

professionaliseren we de bestaande ondersteuningsstructuur van de gezonde school met haar adviseurs op dit thema zodat de scholen die (verder) willen werken aan dit thema goed ondersteund worden.

- Vanuit fonds Porticus richten we ons op het ondersteunen van de scholen met (vooral) vluchtelingkinderen in de klas. Vanuit pilots werken we samen met de scholen zelf aan een aanpak en deze delen we via de bovengenoemde gezonde school aanpak.
- We sluiten aan bij nieuwe initiatieven op het thema welbevinden om te zorgen dat de opgebouwde kennis over kwetsbare groepen wordt gebruikt. Zo zal Pharos in 2020 aansluiten bij de alliantie welbevinden / mentale weerbaarheid van de Samenwerkende Gezondheidsfondsen (SGF).

Meerjarendoel 3 Toegankelijkheid en Kwaliteit van Jeugdhulp

Stimuleren dat de toegankelijkheid en kwaliteit van jeugdhulp wordt versterkt voor migranten, vluchtelingen en gezinnen met een lage ses.

Strategie

Pharos heeft kennis over wat een inclusieve zorg voor de jeugd vraagt van professionals en organisaties. Door in te zetten op de verspreiding en onderbouwing van kennis over het bereiken van kwetsbare groepen en samen op te trekken met belangrijke stakeholders werken we toe naar een inclusieve jeugdhulp die bijdraagt aan het terugdringen van de gezondheidsverschillen.

Doelgroepen

Organisaties en professionals in het veld van de jeugdhulp, gemeenten, kinderen en ouders.

Resultaten

- Ondanks de uitdagingen die er zijn in het vormgeven van de jeugdhulp na de transitie zijn er organisaties die het goed lukt om gezinnen vroegtijdig te bereiken en te ondersteunen en daarmee zwaardere vormen van zorg te voorkomen. Samen met hen willen we de succes- en faalfactoren van hun aanpak in kaart brengen. Hierbij kijken we ook naar de manier waarop ze hun werkwijze monitoren en evalueren. De uitkomsten delen we met alle relevante organisaties via publicaties, congressen en leerbijeenkomst op dit thema. Onderdeel van dit thema is het instellen van een prijs voor 'inclusieve jeugdhulp' die zal worden uitgereikt tijdens de week van de gezondheidsverschillen.
- Het versterken van zelfredzaamheid en geloof in eigen kunnen is een belangrijk principe in het terugdringen van gezondheidsverschillen. Jongeren uit gezinnen met veel stress, schulden of andere problemen zijn niet alleen maar kwetsbaar. Zij zijn enorm veerkrachtig en hebben een enorm potentieel om er ondanks alles het beste van te maken. We onderzoeken de beleving van de jongeren zelf, identificeren de kritische succesfactoren en werken toe naar een instrumentarium dat professionals meer handelingsperspectief biedt.
- We verspreiden kennis over het rekening houden met laaggeletterdheid en beperkte gezondheidsvaardigheden binnen de jeugdhulp. In onze visie is hier nog veel winst te behalen. Daarom initieert en trekt Pharos in 2020 een werkgroep jeugd binnen de Alliantie Gezondheidsvaardigheden.

Meerjarendoel 4 Meest Kwetsbare Kinderen

Stimuleren dat er gericht aandacht wordt besteed aan de meest kwetsbare kinderen die een grote gezondheidsachterstand hebben of deze dreigen op te lopen zoals kinderen met een vlucht- of migratiegeschiedenis.

Strategie

We delen kennis uit actuele (inter)nationale onderzoeken met het veld van zorg en welzijn en verzamelen en verspreiden voorbeelden en lessen uit de praktijk. Uitvoering vindt plaats in nauwe samenwerking met het programma Asielzoekers en Vluchtelingen.

Doelgroepen

Professionals bij gemeenten, onderwijs, zorginstellingen, welzijnsorganisaties, woonbegeleiders en voogden.

Resultaten

- Onder voorzitterschap van Pharos en in samenwerking met Stichting 'Vrienden van SAMAH'⁶ vinden er minimaal drie bijeenkomsten plaats van het landelijke AMV-platform. We brengen hierin de signalen en kennis samen van de diverse partijen rondom alleenstaande minderjarige vluchtelingen zoals de woonbegeleiders, voogden en het COA en delen goede ideeën, oplossingen en veelbelovende initiatieven. We zorgen dat relevante signalen worden doorgezet naar VWS, VNG en andere partijen.
- Pharos is op basis van externe financiering betrokken bij meerdere projecten op het thema vluchtelingenkinderen. Deze opbrengsten vormen weer de basis voor het actueel houden van de kennis op het thema meest kwetsbare kinderen.

Financiering

De overige activiteiten binnen dit meerjarendoel worden gefinancierd met externe middelen.

Agendering, onderbouwing en actuele zaken

- We agenderen thema's die van belang zijn in het terugdringen van SEGV. Bijvoorbeeld bij signalen rondom de dreigende achterstanden van kinderen van arbeidsmigranten uit Oost-Europa inventariseert Pharos de ernst van de problematiek bij dergelijke kwetsbare groepen, en vraagt hier indien nodig extra aandacht voor.
- Pharos beheert en bouwt verder aan een stevige kennisbasis. Dat doen we door belangrijke thema's die spelen in het jeugdveld (zoals opgroeien in armoede, het belang van goed slapen, mentale weerbaarheid) te beschrijven vanuit de principes voor een succesvolle aanpak van

---

⁶ 'Vrienden van SAMAH' is een stichting die zich inzet voor het welzijn van alleenstaande jonge vluchtelingen.

gezondheidsverschillen. Dat doen we wetenschappelijk onderbouwd maar altijd praktijkgericht.

- Gedurende het jaar voorzien we vanuit onze rol als kenniscentrum partijen zoals gemeenten, beleidsmakers, wijkteams, scholen, huisartsen, praktijkondersteuners, JGZ- en jeugdhulporganisaties van actuele inzichten, praktische informatie, kennis en ondersteuning bij het ontwikkelen van richtlijnen. Met deze kennis sluiten we op verzoek aan op de lokale / regionale kennisinfrastructuur in afstemming met o.a. Nji en NCJ.
- Pharos richt zich met name op het bereiken en betrekken van de meest kwetsbare groepen die niet zomaar de best mogelijke ondersteuning en zorg krijgen, terwijl ze die juist nodig hebben. Dit doen we uiteraard in nauwe afstemming en samenwerking met aanpalende organisaties, zoals het NJI, zodat we elkaars inzet en kennis versterken.

Werkgroep Jeugd van het Landelijk overleg thema-instituten

Het programma Gezond Opgroeien participeert in het jaarplan van het LOT verband via de werkgroep Jeugd. Doel van de werkgroep is om meer samenhang aan te brengen in de bevordering van een gezonde en veilige leefstijl van de jeugd en in de ondersteuning van de JGZ en het onderwijs. Een uitgebreid overzicht van de resultaten is te vinden in hoofdstuk 9 Samenwerking RIVM Centrum Gezond Leven (CGL).

Samenwerkingspartners

De Gezonde School, GIDS-gemeenten, NCJ, Nji, AJN, V&VN, Erasmus MC, DRIFT, AEF, JOGG, Jeugdzorg Nederland, Kennisplatform Integratie & Samenleving, Kenniscentrum Kinder- en Jeugd Psychiatrie, LOWAN, Agenderend platform 1001 kritieke dagen, Stichting vrienden van SAMAH, SOVEE, Nidos, COA, Weekend Academy en GGD Regio Utrecht. GGD GHOR, onderwijsraden, NVK, Sardes.

5. eHealth4all

Meerjarenprogramma

Pharos heeft de afgelopen jaren stevig geïnvesteerd in het programma eHealth4All. Dat doen we vanuit het besef dat eHealth onmisbaar is voor het realiseren van duurzame preventie en zorg. Onze drijfveer is ervoor te zorgen dat iedereen mee kan in de digitale wereld. Anders is de kans groot dat de gezondheidsverschillen alleen maar groter zullen worden. Deze opgave wordt breed gedeeld. Niemand kan er meer omheen dat opschaling pas echt kan slagen wanneer iedereen er mee uit de voeten kan. Met de '4 stappen naar eHealth4All' hebben we een praktisch raamwerk ontwikkeld om eHealth voor iedereen begrijpelijk en gebruiksvriendelijk te maken en binnen reguliere structuren in te bedden.

Hiermee is de basis gelegd. Nu moeten we naar een 'next level' om eHealth goed te laten landen in de dagelijkse praktijk. De tijd is daarvoor rijp. De bewegingen naar De Juiste Zorg Op de Juiste Plek, Langer Thuis en Samen Beslissen zijn gebaat bij eHealth toepassingen die voor iedereen geschikt zijn en die zonder drempels ingezet kunnen worden in preventie en zorg. Pharos wil daarin de komende jaren een krachtige rol vervullen.

Het blijft belangrijk de urgentie van begrijpelijke en toegankelijke eHealth te agenderen en kennis hierover te delen. We dragen daarom actief bij aan de coalitie digivaardig in de zorg en de alliantie digitaal samenleven. We continueren kennisopbouw en de leeromgevingen voor ziekenhuizen en de eerste lijn die we met de NVZ en OPEN hebben ingezet op het gebied van patiëntportalen en persoonlijke gezondheidsomgevingen.

We intensiveren de samenwerking met het Nationaal eHealth Living Lab (NeLL). Pharos is daarbinnen de expertpartner op het gebied van gebruikersparticipatie, inclusief ontwerp en blended care. Samen zetten we onze expertise in om de effectiviteit en betrouwbaarheid van eHealth te toetsen vanuit het principe dat iedereen er mee moet kunnen werken. In 2020 komen ook de eerste opbrengsten beschikbaar uit het traject dat we met de Werkgroep Zorg 2025 van de jonge zorgprofessionals zijn gestart om eHealth beter in te bedden in bestaande opleidingscurricula.

Tenslotte vinden het van belang en zien we meerwaarde om bij te dragen aan de Kennis- en Innovatieagenda 2020-2023 voor het thema gezondheid en zorg vanuit de Topsector Life Sciences & Health. In de Kennis- en Innovatieagenda Gezondheid en Zorg 2020 – 2023 worden fieldlabs worden ingezet te leren en te experimenteren met innovatieve eHealth oplossingen die de transitie naar een duurzaam stelsel mogelijk maken. Pharos kan in dergelijke publiek-private partnerships de kennispartner zijn op de thema's gebruikersparticipatie en inbedding binnen lokale netwerken. We gaan met VWS in gesprek over hoe we deze bijdragen kunnen insteken.

Ontwikkelingen rond eHealth krijgen natuurlijk ook vorm binnen de thema's van de andere meerjarenprogramma's van Pharos. Deze gecombineerde inzet is van waarde om de kansen die eHealth biedt in de volle breedte van het zorgdomein voor alle groepen toegankelijk te maken.

Doel van het programma eHealth4All

Opschaling van het gebruik van eHealth door te stimuleren dat toepassingen geschikt zijn voor iedereen en deze gericht inzetten bij het terugdringen van gezondheidsachterstanden.

Meerjarendoel 1

Agenderen van het belang en de urgentie van eHealth4All, het stimuleren van gebruikersparticipatie en bevorderen van het gebruik van de '4 stappen naar eHealth4All'

Strategie

eHealth gaat helpen bij het voorkomen van duurdere zorg, het verplaatsen van zorg naar de thuissituatie en het vervangen van zorg door innovatieve oplossingen. Bovendien versterkt het eigen regie en zelfredzaamheid van patiënten. Voorwaarde is dat iedereen er mee kan werken. We verzamelen, verrijken en delen kennis over de werkzame elementen die maken dat iedereen uit de voeten kan met eHealth. Tevens bevorderen we de samenwerking en co-creatie tussen gebruikersgroepen, zorgverleners en ontwikkelaars/ontwerpers.

Doelgroepen

Gebruikers, patiënten- en cliëntenorganisaties, zorgverleners, aanbieders en bestuurders in preventie en zorg, onderwijs en onderwijsinstellingen.

Resultaten

- Uitgangspunten, werkzame elementen en goede voorbeelden van eHealth4All zijn onderbouwd en actief gedeeld tijdens de eHealthweek in januari 2020, via publicaties in vaktijdschriften en via het netwerk van het National eHealth Living Lab (NeLL).
- Kennis, werkzame elementen en goede voorbeelden van persoonlijke gezondheidsomgevingen die voor iedereen geschikt zijn en waar ook praktisch opgeleiden, laaggeletterden en mensen met beperkte gezondheidsvaardigheden mee kunnen werken, zijn verdiept, gedeeld en verspreid. Pharos brengt ook in 2020 actief kennis in om de PGO's geschikt te maken voor alle doelgroepen en biedt organisaties handvatten om PGO's op goede manier in te zetten.
- In samenwerking met patiënten- en cliëntenorganisaties en beroeps- en brancheorganisaties is verkend welke aanvullende instrumenten nodig zijn om patiënten te helpen bij het gebruik van eHealth. Voor zorgverleners zijn handelingsstrategieën uitgewerkt voor coaching en ondersteuning van patiënten bij het gebruik van eHealth.
- De kennis, inzichten en ervaringen die eerder in het programma zijn opgedaan zijn breed gedeeld tijdens netwerkbijeenkomsten met partners zoals patiënten- en cliëntenorganisaties, zorgverleners in preventie en zorg en ontwikkelaars van eHealth-toepassingen.
- Samen met het National eHealth Living Lab (NeLL) is een virtueel testcentrum opgezet waar kennis over het testen van digitale toepassingen wordt gedeeld en waar eHealth projecten door gebruikersgroepen kunnen worden getoetst op werkzame elementen. In het kader van de samenwerking zijn ook twee masterclasses georganiseerd.
- Op geleide van de uitkomsten van de Werkgroep Zorg 2025 van jonge zorgprofessionals zijn voor een aantal opleidingen aanbevelingen uitgewerkt om eHealth4All een plek te geven in het curriculum.

- Er is een uitvoeringsplan opgesteld voor een strategisch partnership in de Kennis- en Innovatieagenda 2020-2023 van de Topsector Life Sciences & Health.

Meerjarendoel 2

Lokale (regionale) netwerken stimuleren om gebruik van eHealth in te bedden in reguliere structuren van preventie, zorg en ondersteuning

Strategie

eHealth versterkt een laagdrempelige toegang tot preventie en zorg. Lokale spelers kunnen gebruik stimuleren door onderling afspraken te maken over toeleiding, ondersteuning en begeleiding. We brengen kennis en expertise over eHealth in bij lokale en regionale netwerken om de toegankelijkheid van preventie, zorg en ondersteuning voor iedereen te agenderen. Hierbij worden verbindingen gelegd met de brede aanpak van het Gezond in... programma en waar mogelijk met initiatieven die voortvloeien uit het Preventieakkoord. Er is ook aandacht voor de kansen die data-gedreven technologie op populatieniveau biedt vanuit beleidsmatig perspectief. Op wijkniveau geaggregeerde gegevens over gebruik van bijvoorbeeld een stoppen met roken app kan inzicht geven in aard en omvang van gewenste ondersteuning.

Doelgroepen

Gemeenten, lokale (regionale) partijen in preventie, zorg en ondersteuning, innovators uit bedrijfsleven en onderwijs, zorgverzekeraars, publiek-private partnerships.

Resultaten

- Kennis en goede voorbeelden over hoe partijen (gemeenten, zorgverzekeraars, aanbieders en burgers) op lokaal niveau het gebruik van eHealth inbouwen binnen reguliere netwerk- en ketenafspraken zijn verzameld, verrijkt en gedeeld.
- Samen met regionale kennispartners zijn leertrajecten voor projectleiders en innovators van eHealth initiatieven opgepakt. Er is een open community opgezet om inzichten landelijk te delen met aanbevelingen voor brede opschaling. We sluiten ook aan bij wat er in kader van De Juiste Zorg op de Juiste Plek en Stimuleringsregeling eHealth Thuis (SET) gebeurt.
- Best practices en state-of-the-art kennis worden ook in internationaal verband gedeeld.

Samenwerkingspartners

NICTIZ, National eHealth Living Lab (NeLL), ECP- Coalitie Digivaardigheden in de Zorg, Alliantie Digitaal Samenleven, Patiëntenfederatie Nederland, Stichting Accessibility, IKONE, Zorginnovatie.NL, VNG, NVZ, NFU, LHV, NHG, Werkgroep Zorg 2025 van de jonge zorgprofessionals, Health Hub Utrecht, Aletta Jacobs School of Public Health, Trimbos Instituut, LOT, TNO, GGD GHOR Nederland, Alliantie Gezondheidsvaardigheden, GGZ, Gehandicaptenzorg.

6. Versterken eigen regie

Meerjarenprogramma

Het besef groeit steeds meer dat er extra inspanning nodig is om inwoners met een lage SES of een migratieachtergrond goed te bereiken, mede door gezaghebbende publicaties van de WRR (Weten is nog geen doen), het SCP (De sociale staat van Nederland 2018) en RV&S (Gezien en gehoord). Juist voor deze groep inwoners is, met het oog op terugdringen van gezondheidsverschillen, het van groot belang dat ze (mee)profiteren van ontwikkelingen in het zorgdomein en aanpalende beleidsterreinen. Dit programma zet zich in voor het versterken van de participatie en eigen regie van mensen met een lage sociaaleconomische status en migranten in het zorgstelsel zodat deze doelgroepen mee kunnen profiteren van de ontwikkelingen en vooruitgang in de zorg en oogen daarmee de gezondheidsachterstanden te verkleinen.

Wij hebben veel expertise over het bereiken van mensen met lage sociaal economische status of migratieachtergrond. We praten niet *over* deze doelgroepen, maar samen *met* hen. We werken in co-creatie, zodat zij ons een spiegel kunnen voorhouden en ervaringen delen, en helpen ons werk beter te doen. Juist in tijden van grotere tweedeling is het van belang om kwetsbare groepen bij de samenleving te betrekken, hen serieus te nemen en een stem te geven en onze inzet ook specifiek op hen af te stemmen.

Medewerkers van (zorg)organisaties, professionals, gemeenten en andere organisaties willen eveneens graag in contact komen met deze kwetsbare inwoners, maar weten vaak niet hoe ze dit moeten aanpakken. Pharos helpt hen daarbij met praktische handvatten en goede voorbeelden. Beleid, zorg en ondersteuning dienen immers aan te sluiten bij de vragen en behoeften van inwoners; een voorwaarde voor een succesvolle aanpak van gezondheidsachterstanden. Hierbij biedt Pharos kennis en ondersteuning via het deelprogramma Bereiken en Betrekken. Pharos geeft hiernaast specifiek aandacht aan gezondheidsvaardigheden en laaggeletterdheid. Wij zetten ons in om dit in beleid, communicatie en uitvoering van zorg en dienstverlening gemeengoed te maken en professionals gebruik te laten maken van de voor hen beschikbare materialen en instrumenten. Pharos voert deze inzet uit middels het deelprogramma Gezondheidsvaardigheden

Dit meerjarenprogramma kent twee deelprogramma's:

- A. Bereiken en betrekken
- B. Gezondheidsvaardigheden

A: Deelprogramma Bereiken en betrekken

Samenwerken met de mensen om wie het gaat is kenmerkend voor Pharos. Wij kunnen ons werk niet goed doen zonder de input van de expertise van bijvoorbeeld taalambassadeurs. We onderzoeken samen met hen, halen kennis bij hen op en ontwikkelen bestaande kennis met hen door. In 2020 versterken wij onze verbinding met hen door ze nog actiever te betrekken bij het vaststellen van onze eigen werkagenda. Zo kunnen wij hun stem goed vertolken naar stakeholders en partijen in het veld.

Door deze nauwe samenwerking zijn we in staat om (beleids)relevante onderwerpen in focusgroepen te toetsen en samen materialen te testen. Daarnaast investeren we in versterking van partnerschappen met migrantenorganisaties door ze actief bij onze eigen plan- en beleidsvorming te betrekken. Zo werken we bottom-up op geleide van de vraag en borgen we de kennis en ervaring van migrantenorganisaties en hun achterban in ons kenniswerk.

In 2019 hebben we kennis over de community aanpak verder verdiept. Dit is een succesvolle manier van bereiken en betrekken en samenwerken aan een integrale aanpak om lokaal gezondheidsverschillen terug te dringen. Ook kan gedacht worden aan de inzet van sleutelpersonen, ervaringsdeskundigen, burgercoöperaties en zelforganisaties. We delen onze kennis en expertise over de werkzame elementen, over effectiviteit en meerwaarde, ethische aspecten en randvoorwaarden van het samenwerken met de mensen bij wie de grootste gezondheidswinst te behalen is. Dat doen we onder meer door goede (wetenschappelijke) voorbeelden te verzamelen en te delen.

Mensen in sociaal kwetsbare situaties worden in onderzoeken vaak niet of onvoldoende meegenomen. Ze worden vaak “moeilijk bereikbaar” genoemd. Als respondent vallen zij af omdat ze niet aan inclusiecriteria voldoen, bijvoorbeeld wanneer ze onvoldoende Nederlands kunnen lezen of schrijven of meerdere (chronische) ziekten hebben. Of zij worden niet bereikt omdat bijvoorbeeld een oproep tot deelname aan een onderzoek te ‘talig’ is en online wordt verspreid. Ook zijn veel vragenlijsten voor hen lastig te begrijpen. Mensen in sociaal kwetsbare situaties blijven daardoor ondervetegenwoordigd in onderzoeken. Uitkomsten zijn vaak generalisaties en gemiddelden en niet (voldoende) representatief voor mensen met een lage sociaaleconomische status. De aanbevelingen uit onderzoek sluiten dan niet aan bij dat wat zij nodig hebben. Het is belangrijk dat mensen in sociaal kwetsbare situaties wel meegenomen worden in onderzoek. Alleen dan is de externe validiteit van kwalitatief en kwantitatief onderzoek gewaarborgd. Maar hoe doe je dat praktisch? Hoe bereik je hen, hoe maak je je onderzoeksinstrumenten begrijpelijk en toepasbaar? Hoe kunnen zij, als ervaringsdeskundigen, meebepalen? En vooral, hoe doe je dat alles op een gelijkwaardige en ethisch verantwoorde manier? In dit deelprogramma ontwikkelen we een kennisagenda samen met het veld.

Meerjarendoel

Het deelprogramma Bereiken en betrekken zet de komende jaren haar kennis in om te stimuleren dat laagopgeleiden en mensen met een migratieachtergrond door gemeentes, professionals en patiëntenorganisaties betrokken worden bij de totstandkoming en uitvoering van beleid en activiteiten om gezondheidsachterstanden terug te dringen. Ook willen we toewerken naar meer inclusief onderzoek.

Strategie

- Benutten van de expertise van de mensen om wie het gaat door ons netwerk van en de samenwerking met laagopgeleiden en/of een migratieachtergrond te versterken.
- Agenderen van de noodzaak en toegevoegde waarde van inwonerparticipatie door kwetsbare groepen.
- Verzamelen en delen van kennis, instrumenten en goede voorbeelden waarbij inwoners een hoofdrol spelen bij de aanpak van gezondheidsachterstanden of bij het beleid van een organisatie in zorg/welzijn.

Doelgroep

Inwoners, ministeries, lokale beleidsambtenaren, professionals en organisaties in preventie, zorg en welzijn, sociaal ondernemers/dienstverleners, patiëntenorganisaties, onderzoekers, migrantenorganisaties, thema-instituten.

Resultaten 2020

- Agendering, verspreiding, actualisering en borging van bestaande kennis, producten en diensten over bereiken en betrekken via diverse kennisdossiers, online en offline kanalen, bijeenkomsten en congressen.
  - Panelbijeenkomsten met ervaringsdeskundigen over thema's uit onze programma's.
  - Kennisbijeenkomsten met migrantenorganisaties, we gebruiken en delen deze leeropbrengsten.
  - Met inspirerende voorbeelden laten we zien hoe gemeenten inwoners succesvol betrekken bij hun gezondheidsbeleid en aanpak van gezondheidsachterstanden. Daarbij laten we inwoners aan het woord.
  - We delen onze kennis met andere kennis- en expertisecentra (bijvoorbeeld LOT) en projectgroepen.
  - Kennisagenda over inclusief onderzoek.
  - In samenwerking met programma Preventie en Zorg delen we onze kennis met patiëntenorganisaties over het bereiken en betrekken van laagopgeleide patiënten en/of patiënten met een migratieachtergrond.

B: Deelprogramma Gezondheidsvaardigheden

Van alle Nederlanders heeft 36% moeite om informatie over gezondheid te vinden, begrijpen en toe te passen en zo te zorgen voor een goede gezondheid. Tegelijkertijd neemt de complexiteit in onze samenleving en het zorgsysteem toe. Er wordt steeds meer van mensen verwacht als het gaat om eigen regie. En de toenemende digitalisering in de zorg stelt eisen aan de digitale vaardigheden van mensen. Dat alles leidt ertoe dat een groeiende groep mensen niet of onvoldoende profiteert van ons zorgstelsel en de zorgvoorzieningen. Zij krijgen minder effectieve zorg en behandeling en dat heeft gevolgen voor hun kwaliteit van leven en leidt tot onnodige zorgkosten. Om het tij te keren en het zorgstelsel en de informatie over gezondheid en zorg voor een grote groep mensen toegankelijk en begrijpelijk te maken is een samenhangend meerjarenplan nodig.

Pharos heeft de afgelopen jaren kennis en een aantal ondersteunende instrumenten ontwikkeld. In het veld lopen veel initiatieven én is er veel aandacht voor het thema gezondheidsvaardigheden op zowel beleidsniveau als bij professionals. Er is echter meer regie nodig en een brede agendering om een anekdotische aanpak te overstijgen. Door inbedding van alle activiteiten in een samenhangend meerjarenprogramma versterken we de ambities van VWS wat betreft het terugdringen van gezondheidsverschillen. Pharos staat in de startblokken om dit meerjarenprogramma uit te werken en uit te voeren. Ter voorbereiding daarop zetten we in 2020 in op onderstaande resultaten.

Meerjarendoel

Stimuleren dat het zorgstelsel, op het niveau van systeem, organisatie en professionals, zodanig is ingericht dat dit 'gezondheidsvaardig' is, ofwel inclusief voor mensen met beperkte gezondheidsvaardigheden.

Strategie

We agenderen het thema gezondheidsvaardigheden, ondersteund door expertise van ervaringsdeskundigen en gevoed door wetenschappelijke onderbouwing van het probleem en de gekozen oplossingen. Door aan te sluiten bij de in het veld actuele vraagstukken van samen beslissen, uitkomstgerichte zorg, medicatieveiligheid, opvoedondersteuning, voorkomen van schulden en stoppen met roken, creëren we draagvlak bij professionals en organisaties.

- In onze werkwijze staat 'werk samen met mensen om wie het gaat' centraal. We gaan in gesprek, vragen wat nodig is, wat wensen en behoeften zijn en sluiten aan bij dagelijkse zorgen en beleavingswereld. Dat geldt zowel voor patiënten en cliënten als professionals. Met professionals en hun leidinggevenden gaan we in gesprek over wat er nodig is om te leren en te experimenteren.
- De opgedane kennis en handvatten delen we met organisaties, om hun inclusiviteit te vergroten en hiermee 'gezondheidsvaardige' organisaties te worden. Commitment van bestuurders en beleidsmakers is daarbij een randvoorwaarde voor succes.

Doelgroep

Mensen die moeite hebben met het vinden, begrijpen en toepassen van informatie over gezondheid en zorg, organisaties en professionals die zich bezighouden met verbeteren van de toegankelijkheid en begrijpelijkheid waaronder de partners van de Alliantie Gezondheidsvaardigheden.

Resultaten

- We coördineren de Alliantie Gezondheidsvaardigheden en zetten in op verdere uitbreiding en versterking van dit netwerk. Dit doen we via netwerkbijeenkomsten, de werkgroepen, de website, nieuwsbrieven en social mediakanalen. Versterken van de alliantie draagt bij aan het terugdringen van gezondheidsverschillen.
- We brengen jaarlijks in kaart bij de partners van de Alliantie Gezondheidsvaardigheden welke groei organisaties doormaken in het worden van een 'gezondheidsvaardige' organisatie en welke kennisvragen zij nog hebben en vullen de kennis aan naar behoefte van partners.
- We blijven werken aan het stimuleren van het gebruik van de terugvraagmethode en het delen van kennis. We organiseren voor de derde keer een 'terugvraag-dag'. Ook zoeken we samenwerking met onderwijsinstellingen en zorgorganisaties om deze methode op te nemen in het curriculum en bij- en nascholingsaanbod.
- In 2020 is er een leerbijeenkomst voor communicatieprofessionals in de zorg over het werken met het gedigitaliseerde 'Voorlichtingsmateriaal Beoordelingsinstrument (VBI)' en de 'Checklist Toegankelijke Informatie', we halen op wat werkt, werken aan verbeteringen en delen de opbrengsten. We volgen het gebruik van het VBI digitaal en halen kennis op over veelvoorkomende verbeterpunten van informatiemateriaal. We breiden het VBI uit met een extra module, waardoor gebruikers verbetertips ontvangen naar aanleiding van hun score.
- We hebben via diverse projecten ervaring opgedaan in het vereenvoudigen van vragenlijsten. Deze resultaten gaan we bundelen en analyseren. Deze kennis gaan we verspreiden onder professionals en onderzoekers. Deze kennis is onder andere relevant voor het effectief zijn van de inzet van vragenlijsten in het kader van uitkomstgerichte zorg.
- We verspreiden de e-learning over gezondheidsvaardigheden onder professionals en vragen accreditatie aan voor relevante beroepsgroepen.
- In het najaar van 2020 is de meerdaagse internationale conferentie 'Towards Health Literate Hospitals' (samen met o.a. ScienceWorks, het Nivel en de IHLA). Onze rol richt zich op het delen

van kennis en expertise. Daarnaast halen we internationale inzichten op en vertalen deze naar bruikbare kennis en handvatten voor Nederlandse organisaties.

Actuele zaken en agendering

We nemen actief deel aan kennisuitwisselingsbijeenkomsten van andere expertisecentra en projectgroepen of begeleidingscommissies. De kennis en expertise over een succesvolle strategie bij het duurzaam aanpakken van gezondheidsverschillen en over het vergroten van de toegankelijkheid en begrijpelijkheid van de zorg en informatie over zorg en gezondheid delen we en krijgt een plaats in nieuw beleid en onderzoek. Specifieke vraagstukken in 2020 zijn naar verwachting persoonlijke gezondheidsomgevingen, begrijpelijke communicatie rondom orgaandonatie en heldere en begrijpelijke communicatie door lokale overheden en GGD'en over gezondheid en zorg.

Samenwerkingspartners (programmabreed)

VNG, NVZ, NFU, LHV, NHG, , Health Hub Utrecht, Trimbos Instituut, LOT-i, TNO, GGD GHOR Nederland, Alliantie Gezondheidsvaardigheden, Scienceworks, Nivel, IHLA, inwoners, gemeenten, GGD'en, jeugdhulporganisaties, Platform 31, VU-UvA, AMC, Universiteit Wageningen, Hogeschool Windesheim, RIVM, migrantenzelforganisaties, zorg/welzijnsorganisaties, Landelijk Steunpunt Actieve inwoners (LSA), Stichting ABC, taalaanbieders en bibliotheken, FNO en soortgelijke fondsen.

7. Ouderen en gezondheid

Meerjarenprogramma

Zo lang mogelijk zelfstandig in de thuissituatie oud worden en kunnen blijven meedoen zijn belangrijke thema's in het maatschappelijk debat over ouderenzorg. Daar ligt een stevige opgave voor gemeenten en partners in wonen, welzijn en zorg. Door de vergrijzing neemt het aantal ouderen toe. Uit recente cijfers van het CBS blijkt dat de levensverwachting van hoogopgeleide ouderen de laatste jaren is toegenomen, terwijl die van laagopgeleide senioren gelijk bleef. Investeren in de gezondheid blijft dus ook op hogere leeftijd van belang. Omdat het aantal ouderen toeneemt, stijgt het aantal mensen met chronische aandoeningen. Er zijn straks meer mensen met aandoeningen als dementie, kanker en hart- en vaatziekten en deze aandoeningen komen vaker tegelijkertijd voor. Dat maakt de zorg complexer. Tegelijkertijd is er krapte op de arbeidsmarkt en we zien dat mantelzorgers onder grote druk staan.

We zetten onze kennis en expertise in voor inclusieve ouderenzorg en voor het vinden van oplossingen voor zorg en ondersteuning die aansluiten op de gezondheidsbehoeften (*health needs*) van ouderen met lage SES en/of een migrantenachtergrond. Daarbij houden we rekening met de - vaak onderliggende - oorzaken van de achterstanden. Dat is geen sinecure. Overall in het land zoekt men naar oplossingen en passende arrangementen juist voor de meest kwetsbare groepen: ouderen met een opeenstapeling van medische en sociaal-maatschappelijke problemen of die de weg niet vinden in de ingewikkelde bureaucratie, ouderen die al hun hele leven niet kunnen lezen en schrijven en beperkt gezondheidsvaardig zijn. Daarnaast sluit het huidige aanbod vaak niet aan bij de vraag van ouderen met een migratieachtergrond. Het is belangrijk om in de oplossingsrichtingen daarnaar te differentiëren.

Gelet op de impact en complexiteit van de voorliggende opgaven willen we samen met regionale kennisinstituten de kennisvragen ophalen en kansrijke en vernieuwende oplossingen in beeld brengen. Voorstel is daartoe regionale werktafels te organiseren.

De rol van de patiënt en diens mantelzorger verandert (mede door technologie); zij gaan steeds meer zelf doen. Dit vraagt aandacht voor groepen die hier moeite mee hebben. Het voorkomen van overbelasting van mantelzorgers is daarbij één van de aandachtsgebieden. Migrantenuderen en ouderen met een lage SES ontvangen vaak meer mantelzorg, met als consequentie een groter risico op uitval in werk en opleiding. Er liggen belangrijke kennisvragen hoe hier mee om te gaan bij dementie. Steeds meer mensen met beginnende dementie zullen langere tijd in de wijk woonachtig blijven. Er is daarom behoefte aan een praktisch instrumentarium van zorg en ondersteuning in de wijk dat overbelasting van mantelzorgers voorkomt.

Gezien bovengenoemde maatschappelijke uitdagingen voor de komende jaren, zetten we in op twee meerjarendoelen: inclusieve ouderenzorg en voorkomen van overbelasting van mantelzorgers van mensen met dementie. Voor deze laatste opgave sluiten we aan bij het Topsectorenbeleid. Daarbinnen is één van de vier missies om de kwaliteit van leven van mensen met dementie met 25% te laten toenemen.

Meerjarendoel 1 Inclusieve ouderenzorg

Kennis en agendering inzetten om te stimuleren dat gemeenten, professionals en organisaties in staat zijn om inclusieve ouderenzorg en -ondersteuning (in de wijk) te bieden.

Strategie

Samen met regionale kennisinstituten ophalen van kennisvragen op het gebied van inclusieve ouderenzorg. We ondersteunen verschillende lerende netwerken bij innovatieve oplossingen (experimenten), zowel procesmatig als op inhoud. Beschikbare kennis delen met gemeenten, professionals en organisaties.

Doelgroepen

Gemeenten, zorgkantoren, zorgverzekeraars, woningbouwverenigingen, bestuurders, beleidsmakers en professionals in wonen, welzijn en zorg.

Resultaten

- In een aantal regio's zijn samen met regionale kennisinstituten bijeenkomsten (werktafels) voor bestuurders en beleidsmakers georganiseerd om actuele beleidsopgaven op het gebied van zorg en ondersteuning aan (kwetsbare) ouderen te bespreken.
- Op basis van beschikbare kennis over inclusieve ouderenzorg en ontwikkelingen op het gebied van wonen zijn innovatieve oplossingen verkend die het mensen mogelijk maken zo lang mogelijk thuis te blijven wonen. In enkele regio's is een werkagenda opgesteld.
- We zoeken naar impulsmiddelen om via een uitvraag van goede initiatieven 3 - 6 experimenten te begeleiden. Kennis hieruit wordt landelijk breed gedeeld, onder andere in afstemming met het Programma Gezond in....

Meerjarendoel 2 Voorkomen van overbelasting mantelzorgers bij dementie

Kennis en expertise inzetten op het gebied van adequate zorg en ondersteuning van ouderen met dementie met een lage opleiding en/of een migrantenachtergrond en het voorkomen van overbelasting van hun mantelzorgers.

Strategie

We gaan samen met mantelzorgers, partnerorganisaties en aanbieders van dementiezorg de behoefte aan zorg en ondersteuning bij ouderen met dementie met een lage opleiding en/of een migrantenachtergrond verder verkennen. We maken hierbij gebruik van de uitkomsten van het onderzoek naar kansrijke elementen van preventieve activiteiten voor ouderen die onvoldoende worden bereikt (rivm 2018, met medewerking van Pharos). De focus ligt op het stimuleren van goede voorbeelden van duurzame inzet van mantelzorgers en het voorkomen van overbelasting. Daarnaast continueren we onze activiteiten binnen het programma Dementiezorg voor Elkaar en het project Taking Care of Caregivers binnen Memorabel (ZonMw).

Doelgroepen

Professionals in de eerste lijn en het wijkteam, gemeenten, zorgkantoren, zorgverzekeraars, docenten aan de beroepsopleidingen, zorggroepen, achterstandsfondsen, ROS'sen, Profijtgroep zijn mantelzorgers en ouderen met dementie.

Resultaten

- Kennis over dementie bij mensen met lage ses en/of een migratieachtergrond en samenwerking met en ondersteuning van mantelzorg is ten dienste gesteld van gemeenten, kenniscentra en zorgorganisaties.
- Deze kennis zetten we ook in om technologie die ontwikkeld wordt opdat mensen met dementie zo lang mogelijk thuis kunnen wonen met kwaliteit van leven, aan te laten sluiten bij mensen met een lage ses en/of migratieachtergrond.
- We ontwikkelen een instrument waarmee mantelzorgers en de ouderen zelf in kaart kunnen brengen wat zij nodig hebben aan zorg, ondersteuning en voorzieningen in hun woonomgeving om zo lang mogelijk zelfstandig thuis te blijven wonen. Hiermee kunnen zij het goede gesprek voeren met zorgverleners.
- Aansluitend op de ambities van het Topsectorenbeleid wil Pharos haar kennis in een wetenschappelijk consortium delen. Inclusieve wetenschap helpen we steviger op de agenda te zetten en onze kennis over onderzoek met oudere mensen die leven in sociaal kwetsbare situaties is verder gedeeld met onderzoekers.

Actuele zaken en agendering

Gedurende het jaar voorzien we vanuit onze rol als kenniscentrum partijen zoals gemeenten, beleidsmakers, wijkteams, huisartsen, praktijkondersteuners, welzijn, publieke gezondheidszorg, ouderenzorg en -ondersteuningsorganisaties, verzekeraars en zorgkantoren van actuele inzichten, praktische informatie en kennis. We delen onze kennis ook door workshops en lezingen te geven en presentaties te houden op bijeenkomsten die georganiseerd worden door andere instellingen. Onze kennis is beschikbaar bij de ontwikkeling en herziening van standaarden en richtlijnen die door en voor beroepsgroepen worden opgesteld.

We schrijven artikelen om kennis over te dragen aan professionals in de zorg, welzijn, onderwijs en de gemeenten.

Ook in internationaal verband wordt kennis uitgewisseld, in het bijzonder om de (weinige) kennis die beschikbaar is op het gebied van zorg en ondersteuning aan migrantenouderen te verzamelen en te delen.

Samenwerkingspartners

Platform31, Deltaplan Dementie, Dementiezorg voor elkaar, Vilans, Movisie, NIVEL, Trimbos, Zorg voor Beter, ENIEC, Ben Sajet Centrum, Tao of Care, Alzheimer Nederland, OLVG, Erasmus MC, Radboud, UMCA, Windesheim, Saxion, UvH, JMW, NOOM, Aedes-Actiz, V&VN, BeterOud, Gemeenten, zorgkantoren, zorgverzekeraars, professionals in de eerste lijn en het wijkteam, docenten aan de beroepsopleidingen, zorggroepen, woningbouwverenigingen, achterstandsfondsen, ROS'en, Federatie voor Gezondheid.

8. Gezondheid asielzoekers en vluchtelingen

meerjarenprogramma

Iedereen heeft recht op een zo goed mogelijke gezondheid en vitaliteit; of je nu asielzoeker of statushouder bent of terugkeert naar het land van herkomst. Door hun achtergrond, verleden en positie in de samenleving lopen nieuwkomers veel risico om op achterstand te komen staan. Het is daarom belangrijk dat mensen, juist in de fase dat zij net nieuw zijn in Nederland en hun nieuwe leven vorm krijgt, de kansen om deel te nemen aan de Nederlandse samenleving kunnen benutten. Vaak speelt (psychische) gezondheid echter een belemmerende rol in het actief participeren. Dit terwijl we weten dat participatie bijdraagt aan een goede gezondheid. Daarom is aandacht voor preventieve maatregelen en cultuursensitieve en persoonsgerichte zorg juist bij deze groep van groot belang.

De afgelopen jaren is er veel kennis opgebouwd om de preventie en aanpak van gezondheid bij asielzoekers, vluchtelingen, en ongedocumenteerden te stimuleren. Zo zijn er methodieken, praktische instrumenten en e-learnings ontwikkeld die nu breed door professionals worden afgenomen en ingezet. Het is de opdracht van Pharos om deze kennis up-to-date te houden, op actuele thema's weer nieuwe kennis toe te voegen, door te ontwikkelen daar waar nodig en zorg te dragen voor goede verspreiding. Hiermee houden we de body of knowledge in stand. Daarnaast zijn er aanvullend een aantal aandachtsgebieden waar we in 2020 de focus op leggen zoals het inzetten van de doelgroep zelf en psychische gezondheid van vluchtelingen. Deze zijn onder de meerjarendoelen verder uitgewerkt.

We werken consequent samen met de mensen om wie het gaat omdat dit de effectiviteit van interventies vergroot. In dat kader hebben we inmiddels ruim 150 Sleutelpersonen Gezondheid Statushouders opgeleid. De inzet van sleutelpersonen in de preventie, zorg en ondersteuning leidt tot een groter bereik van statushouders, tot het sneller doorgronden van problemen en het vinden van passende oplossingen voor deze doelgroep. Tevens zijn statushouders sneller wegwijs in het Nederlandse zorgsysteem. In 2020 geven we een vervolg aan onze inspanningen op dit gebied door kennis, ervaringen en best practises hierover te delen. Er spelen bovendien nog veel kennisvragen die onderzocht kunnen worden over ethische aspecten van het inzetten van sleutelpersonen, hoe individuele praktijkervaringen tot collectieven kennisopbrengsten kunnen leiden, wat voor soort kennis hebben sleutelpersonen eigenlijk en hoe vult dat professionele kennis aan. Dit werken we in 2020 verder uit. Daarnaast willen we ons weer inzetten om belangrijke informatie over gezondheid makkelijk toegankelijk en relevant te maken voor nieuwkomers o.a. door het gebruik van toegankelijke voorlichtingsmaterialen door professionals te bevorderen.

Het SCP concludeerde in 2018 op basis van een grootschalige cohortstudie dat 41% van de Syrische statushouders psychisch ongezond is; ze zijn bijvoorbeeld vaak somber, down of erg zenuwachtig. Dit belemmert hen in actieve deelname aan de Nederlandse samenleving. Ondanks het hoge percentage vluchtelingen met psychische klachten vinden maar weinig mensen passende zorg. Het blijft daarom onverminderd belangrijk om aandacht te besteden aan de mentale gezondheid van vluchtelingen vanaf het moment dat ze in Nederland in de opvang komen. In 2020 zet Pharos in op het toerusten van eerstelijnszorg POH GGZ, maar ook begeleiders die niet in een zorgkader werken maar wel nauw met statushouders interacteren zoals taalaanbieders en werkgevers, met kennis over psychische klachten

bij statushouders en handvatten om hier het gesprek over aan te gaan. Ook zet Pharos zich in om professionals te ondersteunen bij het begeleiden van gezinnen bij huiselijk geweld en het bereiken van extra kwetsbare groepen.

In de ontwikkelingen rond de opvang van ongedocumenteerden en terugkeerders blijft Pharos de aandacht richten op de rol van gezondheid.

Meerjarendoel 1

Kennis ontwikkelen en verspreiden, met actieve betrokkenheid van statushouders zelf, om zo veel mogelijk vluchtelingen en statushouders te kunnen bereiken met laagdrempelige informatie over gezondheid en de brug te slaan tussen zorgvraag en zorgaanbod.

Strategie

Veel vluchtelingen hebben bij aankomst in Nederland, maar ook in de jaren daarna wanneer zij in gemeenten wonen, grote behoefte aan informatie, vooral in begrijpelijke taal. Het gaat dan over hoe de gezondheidszorg werkt, hoe ze gezond kunnen blijven en hoe zij hun kinderen (gezond) kunnen opvoeden binnen de voor hen nieuwe Nederlandse samenleving. Door nieuwkomers die al langer in Nederland zijn, en vaak zelf een medische achtergrond hebben, te betrekken zorgen we ervoor dat informatie goed aansluit en zo veel mogelijk nieuwkomers bereikt.

Doelgroepen

Vluchtelingen, asielzoekers, statushouders, sleutelpersonen, zorgprofessionals, GGD-en, gemeenten

Resultaten

1.1. Sleutelpersonen Gezondheid Statushouders

Samenwerking met sleutelpersonen is succesvol in te zetten bij interventies, maatregelen en/of acties met gemeenten, welzijnsorganisaties of andere begeleiders. Daarom werken we aan het:

- Verder versterken van de reeds getrainde sleutelpersonen, onder andere door intervisiebijeenkomsten en verdiepende modules i.s.m. andere kennisinstituten. Hierin nemen we ook kennisvragen mee als benutten van individuele ervaringskennis naar collectieve kennis en ethische aspecten van (duurzame) inzet sleutelpersonen.
- Verspreiden van kennis over de werving, selectie, training en blijvende inzet van sleutelpersonen aan professionals bij gemeenten en (zorg)organisaties (GGD-en, wijkteams, welzijnsorganisaties e.d.) die met sleutelpersonen werken.
- Inzet van sleutelpersonen voor kennisdeling met formele en informele taalscholen over vroeg-signalering van gezondheidsproblemen bij cursisten.
- In samenwerking met partnerorganisaties ontwikkelen van gezamenlijke visie op het samenwerken met sleutelpersonen en deze visie breed uitdragen om bekendheid te geven aan het werk van sleutelpersonen. Tevens het bundelen van krachten voor de ondersteuning van sleutelpersonen.

1.2 Toegankelijke voorlichtingsmaterialen

Het is belangrijk dat mensen met een vluchtverleden in Nederland adequate informatie en antwoord op hun vragen vinden over gezondheid en de zorg in Nederland. Wij dragen daaraan bij door toegankelijke voorlichtingsmaterialen te bundelen en te verspreiden. Ook zorgprofessionals hebben hierdoor toegang tot professioneel en toegankelijk voorlichtingsmateriaal over uiteenlopende gezondheidsthema's.

- We zetten in op het nog verder vergroten van het gebruik van toegankelijke voorlichtingsmaterialen door zorgprofessionals. Tevens monitoren en evalueren we het gebruik van deze materialen door professionals.
- We richten ons op de verdere borging van het platform Gezond in Nederland en bundelen hier bestaande toegankelijke voorlichtingsmaterialen over gezondheid en vluchtelingen.
- Ontwikkelen van nieuw toegankelijk voorlichtingsmateriaal voor nieuwkomers, met name binnen de thema's van Geweld Hoort Nergens Thuis.
- Oprichten van een panel van vluchtelingen en statushouders met een klankbordfunctie en om erop toe te zien dat hun perspectief en de juiste aandachtspunten worden meegenomen bij ontwikkelen van plannen en kennisproducten

Meerjarendoel 2

Kennis ontwikkelen en bundelen om professionals en vrijwilligers werkzaam in de asielopvang c.q. asielketen, gezondheidszorg en in gemeenten in staat te stellen om tijdige signalering en adequate preventie, begeleiding en zorg te bieden aan asielzoekers, vluchtelingen en ongedocumenteerden.

Strategie

Op terreinen waar de kennis ontbreekt zoeken we in samenwerking met andere partijen naar oplossingen. We sluiten daarbij aan op de behoeften, kennislacunes en knelpunten van gemeenten, (zorg) professionals, maatschappelijke organisaties en vluchtelingen zelf. Tevens werken we hiermee aan het verminderen van hun handelingsverlegenheid.

Doelgroepen

Vluchtelingen, sleutelpersonen, gemeenten, zorgprofessionals, wijkteams, taalcoaches, gemeentelijke casemanagers (werk, participatie en inkomen) maatschappelijke begeleiding, beroepsorganisaties, VluchtelingenWerk Nederland.

Resultaten

2.1. Actualiseren kennissynthese:

- Om de Body of knowledge op het gebied van gezondheid vluchtelingen up to date te houden zullen we de kennissynthese: gezondheid van nieuwkomende vluchtelingen en indicaties voor zorg, preventie en ondersteuning, die in 2016 op verzoek van VWS is ontwikkeld herzien en aanvullen met de laatste kennis die in de afgelopen jaren is gepubliceerd.

2.2. Mentale Gezondheid

Professionals ervaren vaak handelingsverlegenheid in het werken met vluchtelingen met betrekking tot psychische klachten. Er is juist door vroege signalering en betere hulp minder kans op latere uitval door psychische problemen. Tevens nemen kansen op succesvolle participatie toe. Daarom zetten we ons in door:

- Verkenning naar werkzame elementen van bestaande laagdrempelige psychosociale initiatieven en deze toegankelijk maken voor eerstelijnsprofessionals en maatschappelijk begeleiders.
- Verschuivende rolpatronen tussen mannen en vrouwen veroorzaken vaak veel stress en conflict binnen gezinnen. Wij onderzoeken hoe gezinsbegeleiders gezinnen kunnen ondersteunen bij het invulling geven aan hun leven in een nieuwe context en in een veranderde rol. De leeropbrengsten delen wij breed.
- Ontwikkeling van praktische handvaten voor werkgevers voor vroeg-signalering van en begeleiding bij psychische gezondheidsklachten om uitval te voorkomen.

2.3. Kwetsbare groepen

Om tot een betere aanpak te komen in zorg en participatie en versterken van zelfredzaamheid van asielzoekers zetten we in op versterken van kennis en vaardigheden in contact met kwetsbare groepen, door:

- Casuïstiek in kaart brengen rondom extra kwetsbare individuen uit de diverse groepen asielzoekers en statushouders, waar professionals en vrijwilligers mee worstelen. Het gaat dan bijvoorbeeld om alleenstaande (tiener)moeders, ex-AMV's, gezinnen met opvoedingsproblemen en slachtoffers van (seksueel) geweld.
- Ondersteuning professionals JGZ en Veilig Thuis in het bieden van handelingsperspectieven bij seksueel en huiselijk geweld bij nieuwkomers door middel van verspreiding kennisdocument en deskundigheidsbevordering.

Meerjarendoel 3

Het programma zet de komende jaren haar kennis in om te stimuleren dat gemeenten, professionals en vrijwilligers beschikken over heldere informatie voor zorg, begeleiding en opvang van ongedocumenteerden met gezondheidsproblemen en weten hoe zij dit vorm kunnen geven, ook bij terugkeertrajecten.

Strategie

Organisaties die betrokken zijn bij terugkeer ondersteunen met kennis, praktische instrumenten en methodieken t.a.v. terugkeer en gezondheid.

Doelgroepen

Gemeenten, professionals en vrijwilligers van opvangorganisaties, zorgorganisaties en organisaties die betrokken zijn bij terugkeer zoals Vluchtelingenwerk, IOM en DT&V.

Resultaten

Gezondheid bij (opvang) ongedocumenteerden en terugkeerders

Pharos levert hieraan een bijdrage door informatie en kennis over zorg aan illegalen (ook ongedocumenteerden en niet toegelaten asielzoekers) te bundelen, beschikbaar te stellen en te delen met relevante organisaties door:

- Onze kennis in te brengen bij, onder andere, de evaluatie van LVV's (landelijke vreemdelingen voorzieningen) onder leiding van het WODC.
- Facilitering van het landelijk informatie- en adviespunt Lampion.

Actuele zaken en agendering

- De afgelopen jaren is gebleken dat zich regelmatig onverwacht kansen voordoen om met onze kennis bij te dragen aan beleidsontwikkeling, bijvoorbeeld rond de nieuwe wet inburgering en de flexibilisering van de asielketen. Wij volgen actuele ontwikkelingen, agenderen daar waar nodig en voorzien overheid gelieerde instanties en professionals van kennis, signalen en informatie.
- Door het jaar heen krijgt Pharos veel 'ongeplande' vragen, vaak naar aanleiding van actuele ontwikkelingen of casuïstiek. Partijen die aankloppen worden op adequate wijze voorzien van advies en kennis.

Samenwerkingspartners

GGD-en, wijkteams, taalcoaches en – consultants, gemeenten, gemeentelijke casemanagers (werk, participatie en inkomen), welzijnsorganisaties, NOV, VluchtelingenWerk, GGZ Nederland, Arq, Indigo en andere GGZ-instellingen, Trimbos, Rutgers, Movisie, Sense, UAF, KIS, sleutelpersonen, JGZ, Veilig Thuis, NIDOS, COA, Landelijk Platform Terugkeer, DT&V, IOM, VNG, Divosa, Defence for Children, Dokters van de Wereld, GGD GHOR Nederland, Johannes Wier Stichting, KNCV Tuberculosefonds, Koninklijke Nederlandse Organisatie van Verloskundigen (KNOV), Landelijke Huisartsenvereniging (LHV), SOA Aids Nederland.

9. Vrouwelijke Genitale Verminking

Meerjarenprogramma

Inleiding

In 2019 publiceerde Pharos de resultaten van het onderzoek 'VGV- Omvang en risico in Nederland' dat Pharos in samenwerking met Erasmus MC in opdracht van het Ministerie van VWS uitvoerde. Dit onderzoek wees uit dat op 1 januari 2018 er 4.200 meisjes in de leeftijd van 0-19 het risico liepen in de komende 20 jaar besneden te worden. Tevens woonden er op dat moment 41.000 vrouwen in Nederland die besneden zijn. 15.000 van hen hebben de meest ingrijpende vorm van VGV (infibulatie) ondergaan. De preventie van Vrouwelijke Genitale Verminking (VGV) en de zorg voor vrouwen die besneden zijn, blijft daarom onverminderd belangrijk in Nederland. Naar aanleiding van dit onderzoek formuleert het Ministerie van VWS in overleg met stakeholders, waaronder Pharos, aanbevelingen ter aanscherping van preventie, zorg en wetshandhaving. Tijdens het schrijven van dit jaarplan is het nog niet duidelijk welke rol Pharos zal krijgen in de uitvoering van deze aanbevelingen.

Alle vormen van VGV zijn in Nederland verboden en strafbaar: zero tolerance. De regie van het beleid ter bestrijding van VGV is in handen van het ministerie van VWS. Doel van het landelijk beleid is het voorkómen van alle vormen van VGV bij in Nederland woonachtige meisjes en daarnaast het leveren van goede zorg aan vrouwen die reeds besneden zijn. Pharos is als het landelijk kenniscentrum op dit thema zowel landelijk als internationaal de vanzelfsprekende partij om mee samen te werken en te raadplegen als het gaat om preventie, zorg en kennis rondom VGV. Hiermee trekken we in Nederland met veel organisaties op, zoals de Federatie Somalische Associaties Nederland (FSAN), GGD GHOR Nederland, JGZ, KNOV en Veilig Thuis. Met elkaar hebben we de Nederlandse ketenaanpak ontwikkeld waar we in verschillende Europese landen om geroemd worden. Om te voorkomen dat we in de toekomst met hogere aantallen geconfronteerd worden, blijven we onze aanpak bestendigen en monitoren.

Basistaken programma VGV

In 2020 voert Pharos net als in voorgaande jaren een aantal basistaken uit die in overleg met de ketenpartners zijn belegd bij Pharos. Dit betreft onder andere het versterken van kennis van de VGV sleutelpersonen, het organiseren en trekken van een aantal landelijke netwerken waarin ketenpartners bijeenkomen ter bestendiging en versterking van de Nederlandse ketenaanpak, de medeorganisatie van Zero Tolerance Day en het verspreiden van actuele informatie over VGV aan (inter)nationale partner organisaties, (lokale) overheden en het publiek via het Focal Point VGV. Naast deze basistaken kiest Pharos op basis van een behoeftepeiling onder ketenpartners jaarlijks een aantal specifieke aandachtspunten. Deze keuze wordt voor een groot deel geleid door de actualiteit.

Geweld hoort nergens thuis

Sinds 2018 hanteert de Nederlandse overheid de 'Aanpak huiselijk geweld en kindermishandeling: Geweld hoort nergens thuis' (GHNT). Het plan is opgebouwd langs drie actielijnen. In de lijn 'Specifieke groepen' worden maatregelen voor VGV benoemd. Pharos is betrokken bij het vormgeven van de

aanpak en stelt opgebouwde kennis beschikbaar aan gemeenten die een aanpak op VGV willen versterken.

Borging preventie VGV via professionals en sleutelpersonen

Veel professionals, waaronder huisartsen, hebben moeite het thema ter sprake te brengen. Wij stellen onze inzichten en kennis beschikbaar om zorgprofessionals te ondersteunen bij het bespreekbaar maken van VGV. Sleutelpersonen zijn onmisbaar in de preventie van VGV en voor de toeleiding naar zorg. Wij zorgen dat informatie en kennis beschikbaar is, hoe sleutelpersonen ingezet kunnen worden in gemeenten. Tevens zetten wij ons in om ervoor te zorgen dat gesprekken met ouders beter worden geregistreerd.

Zorg aan vrouwen met VGV

Al een aantal jaar wordt er door beroepsgroepen gewerkt aan de medische leidraad VGV. Het ziet ernaar uit dat deze leidraad binnenkort door alle partijen zal worden ondertekend. In 2020 gaat Pharos erop toe zien dat de inhoud van de leidraad breed bekend wordt gemaakt, zowel bij professionals als bij de doelgroep zelf. In 2019 publiceerde Pharos een onderzoek naar de succes- en verbeterpunten van laagdrempelige zorg vanuit het perspectief van sleutelpersonen VGV. Deze verbeterpunten brengt Pharos in 2020 actief onder de aandacht van betrokken aanbieders van laagdrempelige zorg.

Kennis(deling) en (inter)nationale netwerken

Op Europees niveau is Pharos sinds 2016 partner van het Europese netwerk EndFGM waarin 16 organisaties van 11 lidstaten zijn vertegenwoordigd. Via dit netwerk brengt Pharos kennis in ten behoeve van het Europees beleid en doet zij kennis op ten opzichte van Gender Based Violence in het algemeen en VGV in het bijzonder en vice versa.

Meerjarendoel 1 Preventie VGV

Kennis en expertise inzetten om te stimuleren dat meisjes in Nederland geen risico meer lopen om besneden te worden.

Strategie

Dit doen we door samen met relevante partners het beleid, protocollen en de preventieve aanpak voor (specifieke) doelgroepen te agenderen, evalueren, bij te stellen, te verspreiden en te borgen.

Doelgroepen

Professionals met een preventieve taak, sleutelpersonen binnen risicogroepen, gemeenten.

Resultaten

- Kennisdeling met aandachtsfunctionarissen VGV van JGZ en Veilig Thuis via e-learning en training. We zetten de evaluatie van deze kennisdeling voort.
- Om landelijke voortrekkers en coördinatoren van regionaal VGV preventiebeleid te informeren en onderlinge uitwisseling te stimuleren, heeft Pharos het landelijk overleg preventie VGV met vertegenwoordigers van VWS, VNG, GGD GHOR Nederland, FSAN, GGD'en Veilig Thuis, KNOV en Actiz. Pharos zet in op uitbreiding van het aantal GGD'en die vertegenwoordigd zijn in het landelijk overleg. Hierbij streven we naar een landelijke dekking waarbij in elk geval de regio's vertegenwoordigd zijn waarin veel meisjes en vrouwen wonen uit VGV-prevalentielanden.
- Pharos brengt kennis in voor de landelijke zomeractie samen met GGD GHOR Nederland en FSAN.

- In samenwerking met Programma Gezondheid Asielzoekers en Vluchtelingen werken we aan verdergaande verbinding van VGV sleutelpersonen met maatschappelijke organisaties en samenwerking met de sleutelpersonen statushouders.
- Bestendiging en uitbreiding van kennis en vaardigheden van sleutelpersonen VGV om hen toegerust te houden voor hun rol in de preventie van VGV. We besteden hierin onder andere aandacht aan de meldcode Kindermishandeling en huiselijk geweld.
- Pharos levert een bijdrage aan de verdere kennisdeling van VGV binnen de gemeentelijke aanpak kindermishandeling en huiselijk geweld, en zoekt hierin afstemming met andere programma's die zich richten op gemeenten, waaronder Kansrijke Start en GHNT.
- Pharos zet zich in om aandacht voor VGV te borgen binnen de brede intake/persoonlijk inburgeringsplan binnen het nieuwe inburgeringsstelsel.

Meerjarendoel 2 Zorg na VGV

Kennis en expertise inzetten om te stimuleren dat vrouwen in Nederland die besneden zijn de zorg ontvangen die zij nodig hebben.

Strategie

Dit doen we door het kennisniveau van (aankomende) zorgprofessionals over VGV te vergroten, de medische leidraad onder de aandacht te brengen van zorgprofessionals, begrijpbare patiënten informatie beschikbaar te stellen en laagdrempelige spreekuren te voeden met de meest actuele kennis.

Doelgroepen

Zorgprofessionals (in opleiding); sleutelpersonen en vrouwen met VGV.

Resultaten

- We evalueren de impact van onze acties op kennistoename en het bespreekbaar maken van zorg voor besneden vrouwen.
- Pharos draagt bij aan visievorming op laagdrempelige zorg voor besneden vrouwen met kennis en verspreiding van de werkzame elementen en in afstemming met GGD-GHOR Nederland/ GGD'en.
- Toegankelijk voorlichtingsmateriaal over de leidraad 'Zorg aan vrouwen met VGV' voor vrouwen en sleutelpersonen wordt breed verspreid en beschikbaar gemaakt.
- We delen kennis met medische beroepsverenigingen zodat zij de medische leidraad integreren binnen curricula en bij- en nascholing.

Meerjarendoel 3 Kennisverzameling en deling rondom VGV

Kennis over VGV is landelijk via het Focal Point toegankelijk voor iedereen die deze behoeft, in Nederland en internationaal.

Strategie

Kennis over VGV verzamelen, produceren, verspreiden en agenderen.

Doelgroepen

Professionals met preventieve en zorgtaak, ministeries en beleidsmakers, sleutelpersonen, internationale samenwerkingspartners

Resultaten

- Alle geactualiseerde kennis over VGV uit binnen- en buitenland is beschikbaar via de Pharos website en nieuwsbrief VGV. Voorgelegde casuïstiek wordt verzameld en verwerkt tot praktisch informatiemateriaal voor onder andere aandachtsfunctionarissen VGV.
- Bijdragen aan het inhoudelijk programma van Zero Tolerance Day (ZTD) 2020. Tijdens deze dag zullen ook de resultaten van de deelonderzoeken van de prevalentiestudie worden gepresenteerd.
- Pharos draagt bij internationale kennisuitwisseling van informatie en speelt een rol in het medebepalen van de Europese prioriteiten op het gebied van VGV.
- Pharos voorziet ministeries en andere beleidsmakers in Nederland van actuele informatie over VGV en verspreidt de uitkomsten van het prevalentieonderzoek breed.

Samenwerkingspartners

VWS, Veilig Thuis, JGZ, GGD'en, GGD GHOR Nederland, VNG, Openbaar Ministerie, Raad voor de Kinderbescherming, Politie, FSAN, NCJ, Actiz, VNG, Nji, Movisie, Regionale spreekuren Zorg, beroepsopleidingen, bijscholingsinstituten, medische beroepsorganisaties (KNOV, NVOG, VVAK, NVVS etc.) ziekenhuizen, (huis)artsen en andere zorgprofessionals, Platform 6/2 (ECPAT Nederland, FSAN, PLAN Nederland, AMREF) End FGM EU, Erasmus Universiteit, Universiteit Gent, Radboud Universiteit, Koninklijk Instituut van de Tropen, Nederlands Centrum voor Jeugdgezondheidszorg, PeriNed, CBS.

10. Samenwerking RIVM Centrum Gezond Leven (CGL) en thema-instituten

De zeven door VWS gesubsidieerde thema instituten werken al lange tijd samen met elkaar en met het RIVM Centrum Gezond Leven in het LOT (Landelijk Overleg thema-instituten) met als doel gezamenlijk meer impact te genereren op preventie en gezondheidsbevordering. Ze sluiten daarbij aan op de doelstelling van het Nationaal Programma Preventie, zijnde een vermindering van de groei van het aantal mensen met een chronische ziekte en het verkleinen van de grote gezondheidsverschillen tussen hoog en laag opgeleiden. De roep van nazorg naar voorzorg wordt steeds urgenter. De zorgkosten worden onbeheersbaar. Investeren in gezondheid loont. De thema- instituten bundelen wij de krachten om hier een bijdrage aan te leveren. Uitgangspunt is: samenwerken daar waar meerwaarde is en focus op wat werkt. De thema-instituten zetten daarom in op:

- Vraaggericht professionals faciliteren via gebundeld kwalitatief hoogwaardig en effectief aanbod aan gezondheidsinterventies (realisatie en implementatie).
- Versterken capaciteit individuele instituten door het delen van kennis en kunde waarbij vraaggerichtheid werken voorop staat –zowel qua (pré actuele) onderwerpen als via benodigde samenwerkingspartners binnen en buiten het LOT.

De inzet van Pharos richt zich op het inbrengen van (evidence en practice based) kennis over de integrale aanpak en over werkzame elementen van gezondheidsbevordering bij lage SES en/of migrantengroepen. Pharos levert daarnaast ook actieve bijdragen aan het up-to-date houden van de CGL-interventiedatabase en aan online communicatie om kennis, lessons learned en goede voorbeelden te delen (zoals op het interactief platform van Gezond in..., het Loketgezondleven.nl, Gezondschool.nl en Opvoeden.nl).

De afgelopen jaren lag de focus op drie onderwerpen:

SEGV in de lokale context

Met als resultaten:

- Méér passende interventies voor lage SES groepen op geleide van de vraag van gemeenten: elk thema instituut voor wie het relevant is, draagt er zorg voor dat op zijn terrein méér goed beschreven en erkende interventies komen voor lage SES groepen c.q. dat bestaande interventies daarop worden aangepast of aangevuld.
- Monitoring: thema-instituten hebben inzicht in het gebruik van aangepaste interventies in de lokale context in het kader van een brede en integrale aanpak van gezondheidsachterstanden.
- Toegankelijk en up-to-date overzicht van belangrijkste interventies en good practices rondom de gezondheidsbevordering van lage SES groepen, mede op basis van de (internationale) literatuur.
- Kennisdeling van werkzame elementen in de aanpak van gezondheidsverschillen, het bereiken en effectief werken bij lage SES groepen en communicatie met laaggeletterden/laagopgeleiden en migranten. Voor kennisdeling worden onder andere het Loket gezond leven en het programma Gezond in... benut.

Gezonde jeugd:

Met als resultaten

- Interventies om een gezonde leefstijl te bevorderen voor leeftijdsgroepen 12- en 12+ zijn gebundeld in toolkits op GGD Kennisnet en de websites van NCJ en Gezonde School.
- Er is verkenning gedaan naar behoefte van JGZ-professionals aan ondersteuning bij bevorderen gezonde leefstijl van jongeren met een andere culturele achtergrond.
- Over deskundigheidsbevordering van Gezonde School-coördinatoren en adviseurs zijn afzonderlijke resultaatafspraken gemaakt.
- Ontwikkeling van e-learningactiviteiten worden voortgezet.

Werkzame elementen:

Met als resultaten

- Professionals en beleidsmakers hebben inzicht in bouwstenen (werkzame elementen/kernelementen) van effectieve leefstijlinterventies.
- Professionals een overzicht bieden van 'Wat werkt' op specifieke thema's of doelgroep (zoals lage SES of valpreventie).
- Prominente presentatie van erkende interventies in de 'Wat werkt dossiers' c.q. themadossiers als voorbeeld van goed uitgewerkte werkzame elementen.

In het najaar van 2019 zijn er nog een aantal bijeenkomsten van LOT-i partners en met VWS samen waarin we bespreken of we met de huidige lijn van samenwerking voldoende impact maken of dat aanpassing gewenst is. Dat kan aanleiding geven de huidige focus aan te passen.

11. Kennis en informatieoverdracht

Het is een kernopdracht voor Pharos om haar kennis op niveau en up-to-date te houden. We streven er naar kennis goed in te zetten, stakeholders, relaties en doelgroepen te bereiken, en het gebruik van relevante kennis en informatie te optimaliseren. We zetten ons proactief in om de vindbaarheid, toegankelijkheid en het gebruik van kennis en informatie te stimuleren. We zoeken voortdurend naar de meest optimale mix van kanalen, waarbij digitale kennisdeling en social media een steeds belangrijkere rol spelen. Dat Pharos met veel partijen in co creatie kennis ontwikkelt draagt bij aan een beter gebruik ervan. De ervaringen en kennis van onze klanten en van gebruikers spelen een belangrijke rol in de totstandkoming van de juiste producten én het delen ervan. Bij de verspreiding van onze kennis maken we gebruik van de landelijke, regionale en lokale netwerken waar we deel van uitmaken en werken we samen met onze partners. We delen kennis en informatie in rapporten, factsheets, handreikingen, interventies, instrumenten, in eenvoudig voorlichtingsmateriaal en tijdens bijeenkomsten.

Een strategisch doel van Pharos voor de komende jaren is om op veel manieren zichtbaar te maken wat het verschil maakt voor mensen, daar waar het gaat om inclusie in zorg en het terugdringen van gezondheidsverschillen. In onze kennisdeling laten we hen ook in 2020 zo veel mogelijk zelf aan het woord. De ervaring leert dat dit een sterk middel is om bij professionals en beleidsmakers het bewustzijn te vergroten, dat extra inspanning nodig is om laagopgeleiden, migranten en vluchtelingen te bereiken en de kwaliteit en toegankelijkheid van zorg voor hen te verbeteren.

Online kennisuitwisseling en kennisoverdracht

Alle kennis, informatie en materialen die we te bieden hebben, is te vinden op onze verschillende websites. Bezoekers kunnen er de laatste ontwikkelingen, publicaties, trainingen, nieuwe en/of aangepaste interventies en methodieken en de laatste feiten en cijfers op het kennisgebied van Pharos vinden. Wij vragen samenwerkingspartners en netwerkrelaties om deze kennis ook via hun eigen platforms, websites en social media te verspreiden onder hun achterban.

Websites

- **pharos.nl** is de corporate website en biedt een actueel overzicht van de kennis en ontwikkelingen binnen de programma's, projecten en trainingen. De activiteiten die Pharos samen uitvoert met het RIVM Centrum Gezond Leven en Gezonde School worden vermeld op de website.
- **Gezondin.nu** is het platform van het stimuleringsprogramma Gezond in... en brengt gemeenten (en andere partijen) online bij elkaar. Gemeenten kunnen kennis en informatie met elkaar delen en ervaringen en praktijkvoorbeelden met elkaar uitwisselen.
- **Begrijp je Lichaam.nl** is een website met eenvoudige afbeeldingen en teksten over het menselijk lichaam en veelvoorkomende klachten, bestemd voor gebruik in de zorg en preventie. Met 'Begrijp je Lichaam' zijn professionals zoals huisartsen, verpleegkundigen en praktijkondersteuners, beter in staat hun voorlichting af te stemmen op patiënten met lage

gezondheidsvaardigheden. Patiënten kunnen daarna thuis zelf de informatie teruglezen en bekijken.

- **Gezondheidsvaardigheden.nl** is ondersteunend aan de Alliantie Gezondheidsvaardigheden. De partners van de Alliantie zijn werkzaam op het brede terrein gezondheid en zorg. Zij zetten het thema gezondheidsvaardigheden binnen en buiten de eigen organisatie op de agenda en wisselen kennis en ervaring uit
- **Huisarts-migrant.nl** is een website voor huisartsen, POH-ers en andere zorgverleners met vragen over zorg en gezondheid voor migranten, vluchtelingen en patiënten met beperkte gezondheidsvaardigheden. De website biedt speciale aandacht aan voorkomende ziektebeelden en eenvoudig voorlichtingsmateriaal.
- **Lampion.info**
Lampion is het landelijke informatie- en adviespunt over zorg aan illegalen. Hier worden ook ongedocumenteerden en niet toegelaten asielzoekers onder verstaan. Pharos faciliteert de website ten behoeve van Lampion. Dit samenwerkingsverband bundelt kennis over knelpunten en oplossingen in de (gezondheids)zorg aan illegalen in Nederland.

Resultaten

- In 2020 werken we aan zes verschillende digitale nieuwsbrieven:
  - De Pharos-nieuwsbrief verschijnt elke maand.
  - De nieuwsflits van Huisarts-migrant verschijnt vier keer per jaar.
  - De online nieuwsbrief van Gezond in... verschijnt elke twee maanden
  - De nieuwsbrief van de Alliantiegezondheidsvaardigheden komt elk kwartaal uit.
  - De nieuwsbrief van Training en Scholing verschijnt twee keer per jaar.
  - Focal point Meisjesbesnijdenis nieuwsbrief wordt vier keer verstuurd.
- Inzet van social media. De communicatie op deze platforms haakt in op actuele onderwerpen en attendeert volgers op kennisproducten, en activiteiten van Pharos:
  - Twitter (@Pharoskennis, @Gezondin, @gezondheidsvaardigheden)
  - LinkedIn Pharos en Gezondin
  - Facebook Pharos, Syriersgezond, Eritreersgezond, aandeslagnederland
  - Youtube Pharos, Gezondin en Aandeslag.

Public Relations en Marketing

Public Relations en Marketing worden ingezet om samenwerkingspartners, klanten en relaties goed te informeren over de expertise en de kennis die bij Pharos beschikbaar is. Door de dialoog aan te gaan sluiten we aan bij hun vragen behoeften en interesses. Van belang is dat partijen onze kennis, informatie, producten en diensten goed weten te vinden en ook inzetten zodat we samen impact realiseren bij het terugdringen van gezondheidsachterstanden. In 2020 leggen we nog meer de nadruk op het verspreiden van goede voorbeelden en het inzicht geven in werkzame elementen. We maken transparant wat voor mensen zelf van belang is door aan te sluiten aan bij hun belevingswereld/leefwereld. Met de media bouwen we onze relatie verder uit om relevante thema's te agenderen. In het kader van het nog meer delen van kennis, informatie en best practices blijven we inzetten op een proactief persbeleid in 2020.

Resultaten

- Informatie, kennis en ons aanbod is up-to-date, overzichtelijk en toegankelijk voor onze klanten. Voorop staat dat de informatie aansluit bij de vragen en behoeften uit het veld.
- Alle meerjarenprogramma's zijn adequaat ondersteund bij de inzet van de juiste kanalen voor kennisuitwisseling en -overdracht en bij het uitbrengen van publicaties.
- De landelijke en regionale pers en de vakpers zijn actief op de hoogte gebracht van de ontwikkelingen en thema's op het kennisgebied van Pharos.
- Er is een bijdrage geleverd aan het werk van het RIVM Centrum voor Gezond Leven (CGL) door het aanleveren van artikelen en berichten voor de digitale nieuwsbrief en het faciliteren en ondersteunen van CGL-campagnes.

Informatie en Adviespunt

Bij Pharos komen dagelijks kennisvragen binnen van professionals en andere partijen die te maken hebben met de zorg aan en de gezondheid van laagopgeleiden, migranten en vluchtelingen. Deze vragen bereiken ons via de telefoon, het webformulier en de mail.

Maatschappelijke ontwikkelingen bepalen in grote mate het soort vragen dat wordt gesteld. Pharos houdt deze nauwlettend in de gaten. Het Informatie en Adviespunt neemt de gestelde vragen op in de lijst van *Veel gestelde Vragen* die gepubliceerd wordt via de website. Zo ontstaat een steeds grotere database met direct toepasbare informatie voor het veld.

Resultaten

- Lijst met veel gestelde vragen wordt continue bijgewerkt.
- De sociale kaart wordt geüpdatet.
- Vier keer per jaar wordt per programma een kwartaalrapportage opgesteld.

Arthur van Schendelstraat 600 2^e etage
Utrecht
030 234 98 00
www.pharos.nl

Gezondheid en kwaliteit van zorg voor iedereen